

Abstraktit / abstracts: Keynote lectures

Frances Fowle

Frances.Fowle@ed.ac.uk

Druids and Dryads: Celticism and transnationalism in the late nineteenth century

Celticism was largely a nineteenth-century invention, an attempt by writers and artists to regain contact with their primitive cultural roots. It emerged from long-standing debates around language and the concept of a Celtic 'race', a notion fostered above all by the poet and cultural critic Matthew Arnold. It was also a reaction to industrialisation and, in Britain and Ireland, to the potential homogenisation of indigenous cultures (Scots, Manx, Irish, Cornish and Welsh) under the increasing political and economic domination of England. This paper will argue that, although a romantic reconstruction motivated by nationalist concerns, and often drawing on local archaeological 'finds', the Celtic revival of the late nineteenth century was truly international in outlook, giving birth to a form of transnational 'pan-Celticism'.

It is essential to view this 'reinvention' of Celtic culture in the wider context of European symbolism, as well as fin-de-siecle anxieties about the existence of God and an increasing interest in theosophy, spiritualism and the occult. Therefore the lecture will touch on themes such as: national and cultural renaissance; paganism versus Christianity; rosicrucianism and the yearning for spiritual enlightenment. As early as 1863 the English Pre-Raphaelite artist Frederick Sandys drew inspiration from Arthurian legend and Pictish symbols to create his enigmatic re-imagining of *Morgan le Fay*, a subversive image of female 'pagan' sorcery. Nearly thirty years later the French artist Paul Sérusier produced *Incantation*, a druidic ritual inspired by Breton legend and an interest in theosophy. As the century advanced, improvements in travel, the lure of Paris and the publication of journals such as *The Studio* and *The Yellow Book* increased artists' awareness of the latest developments in avant-garde art. Like many European artists at the fin de siècle, Celtic revival artists rejected the modern world and embraced the imaginative realm of myth, metamorphosis and supernatural visions. Artists such as Henry and Hornel, John Duncan and the Macdonald sisters in Scotland, Harry Clarke in Ireland and Sérusier in France were inspired by ancient Celtic and Nordic legends and/or by the attenuated forms and iridescence of Insular manuscripts. However, they also absorbed the synthetism of Gauguin, the esotericism of the Salon de la Rose + Croix and the stylized forms of artists such as Jan Toorop and Aubrey Beardsley, creating a hybrid form of northern, Celtic modernism.

Olli Löytty

olli.loytty@utu.fi

Ylirajainen Homsantuu. Etnisyyden esittämisestä 1900-luvun vaihteen kirjallisuudessa

Homsantuu on romanihahmo Minna Canthin näytelmässä *Työmiehen vaimo* (1885), joka tunnetaan ensimmäisenä suomalaisena realistisena näytelmänä. Luennolla pohditaan, mitä Homsantuu kertoo nykylukijoille toisaalta kirjallisuudesta, toisaalta historiasta. Homsantuu on ylirajainen hahmo paitsi siksi, että hän edustaa ylirajaista romanikansaa, myös siksi, että häntä muistuttavia hahmoja löytyy runsaasti eurooppalaisen kirjallisuuden traditiosta. Millaisia tehtäviä tai funktioita "mustalaishahmoilla" on ollut kaunokirjallisuudessa? Entä mikä on niiden suhde ilmestymisajan romanivähemmistöön Suomessa? Eräs avain näihin kysymyksiin on kaunokirjallisuuden lukemisessa olennainen mutta kirjallisuudentutkimuksessa varsin niukasti teoretisoitu henkilöahmon käsite. Millaisista olioista me puhumme, kun puhumme henkilöahmoista?

Homsantuu is a Roma character in Minna Canth's play *Työmiehen vaimo* (*Worker's Wife*, 1885), known as the first realistic play written in Finland. This paper asks what does Homsantuu tell us about literature on the one hand and about history on the other hand. Homsantuu is a transnational figure not only because she represents a transnational people, the Roma, but also because in the tradition of European literature there are numerous representations of ethnic minorities that resemble Homsantuu in many ways. What kind of functions do 'Gipsy' characters follow in literature, and what is their relation to the Roma minority that lived in Finland during the time of the premier? One key to these questions is the very concept of literary character – even though it is essential in understanding literature, the theoretical analysis of the concept is often inadequate. What kind of creatures are we talking about when we discuss characters in literature?

Jari Ojala

jari.ojala@jyu.fi

Ruotsalainen, venäläinen ja brittiläinen Suomi: uudelleenarviointia 1800-luvun alkupuolen ulkomaankaupan rakenteista

Esitelmässä arvioidaan ruotsalaisen ja venäläisen lainsäädännön eroja ja käytännön vaikutuksia Suomen talouden ja erityisesti ulkomaankaupan rakenteisiin. Samalla arvioidaan Britannian merkitystä Suomen taloudelle 1800-luvulla. Arviot perustuvat vastikään käyttöön tulleeseen Juutinrauman tullin digitoituun tietokantaan.

Helen Rogers

h.rogers@ljmu.ac.uk

Forced Migration, Forced Narration? An Intimate Reading of Convict Transportation Records

How do we recover and interpret the personal histories and emotional experiences of migrants who left little first-hand testimony? The digitization of archival sources is presenting us with new opportunities for exploring collective and individual histories of migration. The [Digital Panopticon](#) and [Founders and Survivors](#) projects are currently using record-linkage, data-mining and 'distant reading' to interrogate criminal and convict records in order to examine the experience of 'forced migration' and subsequent lives of convicts from across Britain and its colonies to Van Diemen's Land, now Tasmania. But while 'distant reading' can expose common patterns which shaped these experiences, it cannot show how such experiences were felt and handled by individual migrants.

My lecture therefore proposes 'intimate reading' as an alternative and complementary approach to the 'distant reading' methods deployed by large-scale research projects. Intimate reading involves 'deep' rather than 'large' data and an immersive reading of multiple sources in order to get 'up close and personal' with individuals and locate them in their affective and social networks. Social profiling, based on qualitative and quantitative analysis of deep data, exposes patterns in employment, family and community ties that are not so readily apparent when reading fragmentary evidence of individual lives.

In the lecture I will outline how I use intimate reading to investigate one aspect of forced migration; the production of forced narration. On arrival of each transport ship, convicts were grilled about their former lives - age, native place, last residence, family, occupation, education, and offending history - while their bodies were scrutinized for distinguishing features and tattoos. This information was transcribed in each convict's 'conduct record' which followed them through the colony and the probation system. Yet by the time they arrived in Van Diemen's Land, most convicts had become accustomed to cross-examination as they made their way from magistrate's bench to prison to hulk to ship. Used to reeling off an account, what did convicts admit to the authorities and what did they omit? Did any seize the opportunity to enhance their prospects in a new land by reconstructing their past?

My lecture explores these questions by examining the convict records of forty young men sentenced in the 1830s and 1840s at Great Yarmouth, a port in the east of England, alongside evidence of their histories from gaol, census, parish, and newspaper records. I will argue that understanding about past lives can be derived not just from the texts which produce individuals as 'subjects' but from the gaps, overlaps, and tensions within and between those records. But the convict records can also reveal alternative narratives to the terse transcriptions of forced testimony. Eighty percent of the Yarmouth men bore tattoos. Their elaborate body decoration, acquired before and during the voyage, spectacularly depicted the men they felt themselves to be. Tattoos anchored them to the life they had known - their family, occupation, passions and beliefs - and ensured the survival of their identity as they entered an unknown land. They provide a uniquely intimate resource for exploring the subjective experience of forced migration.

@HelenRogers19c

Abstraktit: yksittäiset esitelmät – valmiit sessiot

Jutta Ahlbeck

Kotimainen kirjallisuus

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Turun yliopisto

jutahl@utu.fi

Det nya barnet – framväxten av ett psykologiskt subjekt

Syftet är att analysera i vilket skede och hur ett intresse för barns själsliv, psykiska utveckling och hälsa väcktes i Finland och vad detta innebar för förståelsen av barn. Barns fysiska och fysiologiska hälsa var under 1800-talet ett nationellt huvudbry med småbarnsdödlighet, fattigdom och smittsamma sjukdomar, men vid mitten av 1800-talet började europeiska läkare, psykologer, psykiatrer och pedagoger rikta sitt intresse även mot barns mentala, dvs. *sjäsliga* hälsa. Inte endast kroppen utan också barnets sinne, de själsliga förmågorna, var centrala för barnets normala utveckling och välmående. De nya vetenskaperna såsom barnpsykologi och -psykiatri växte fram inom ramen för pediatrika och pedagogiska diskurser. Tysken Wilhelm Preyer (*Die Seele des Kindes*, 1882) och britten James Sully (*Studies of Childhood*, 1895) introducerade nya psykologiska teorier om barns själsliv. På det psykiatriska planet låg fokus på barns avvikande utveckling, dvs. mentala störningar. Tanken om att barnets psyke skiljer sig från den vuxnas resulterade i mer emotionella och beskyddande diskurser kring barn. I Finland översattes åtminstone Sullys verk till både svenska (1898) och finska (1912) och hans tankegångar diskuterades såväl i olika finländska tidskrifter som i mera vetenskapliga skrivelser. En av dem som inspirerades var Albert Lilius som kom att utveckla den finländska barnpsykologin (bl.a. *Skolålderns själsliv*, 1916; *Ur småbarnens själsliv*, 1917; *De växandes känsloliv*, 1922-1924, *Barnpsykologi*, 1933). I mera allmänna hälsotidskrifter påtalades särskilt skolan som en hälsorisk för barn i och med mental överansträngning. Detta gällde i synnerhet för flickor vars själsförmågor ansågs vara svagare p.g.a. fysisk konstitution. Med andra ord skilde sig själslivet mellan pojkar och flickor, men även andra skillnader uppgjordes barn emellan. En mängd diskurser, experter och professioner med olika agendor samlades kring ett nytt gemensamt kunskapsobjekt: barnet.

Genom att granska Lilius verk och tidskriftsartiklar (*Suomen terveydenhoito-lehti*, *Tidskrift för hälsovård*, *Helsovänneren*), som på ett eller annat sätt problematiserar barnet i termer av psykologiskt subjekt, studerar jag hurudana bilder av barnet som skapas kring sekelskiftet 1800–1900. Vari består barnets själsliv, hur skall ett " normalt " barn utvecklas, eller med andra ord; vad är ett barn?

Reetta Eiranen

MA, PhD Candidate, University of Tampere

reetta.eiranen@uta.fi

Gendered Spheres and Activities in a 19th-century Family Network

My presentation discusses the gendered ideals and spheres and their limits in a 19th-century Fennoman network which was formed around the family of professor J.J. Tengström. Public and political were associated with men, whereas home and family were women's territory. However, the sphere of civil society could allow latitude to both sexes, but the activities were interpreted in different ways. Men's activities were considered as 'national' and women's as 'social'. Comparisons can be conducted between the sexes but also within them. In the Tengström circle some of the men represented the scholarly and philosophical ideal of a man and their activities were defined as altruistic and national. Still, there were men whose family background was outside the university circles and who were active, for instance, in the business world. They represented, at least partly, different kind of masculinity which was sometimes even connected with self-interest. The feminine role was also constructed in varied ways. Some of the women carried out the basic task of motherhood, but others pursued education and activity outside the home. Both feminine and masculine roles bore tensions within them, since the construction of the boundaries was sometimes ambiguous.

Jens Grandell

Historia

jens.grandell@sls.fi

0405753414

I mitt föredrag ämnar jag behandla Topelius uppfattning av Finlands gränser. För Topelius var gränserna en del av en större geografisk förståelse för landets historia, samtid och framtid. "De naturliga gränserna" gjorde Finland till vad det var, och möjliggjorde en framtida utveckling mot en egen stat. Den stora vikt Topelius lade vid Finlands gränser, betydde samtidigt att han återkom till detta tema under stort sett hela sina aktiva karriär. Jag har som avsikt att reda ut hans syn på gränserna och varför han överhuvudtaget intresserades sig för dem. Det handlar alltså om att kontextualisera denna uppfattning och placera in den i en idéhistorisk tradition.

Olli Heikkinen & Saijaleena Rantanen, musiikintutkimus

Taideyliopiston Sibelius-Akatemia

saijaleena.rantanen@uniarts.fi; oli.heikkinen@uniarts.fi

MUUSIKOT LIIKKEESSÄ

Kaupunkien orkesterit ennen kaupunginorkestereita

Kaupunginorkesterit ovat kaupungin ylläpitämiä sinfoniaorkestereita. Niiden ensisijainen tehtävä on nimensä mukaisesti soittaa sinfoniakonsertteja, joiden harjoittelu ja toteuttaminen käsittää suurimman osan orkestereiden jokapäiväisestä toiminnasta. Musiikinhistorian kirjoituksessa tämä pitkään vallinnut itseänselvyyden pyrkimys ulottamaan niin kauas menneisyyteen kuin mahdollista. Varsin yleinen masternarratiivi kertoo kaupunkilaisista, jotka kulttuurinnälkäänsä tyydyttämään perustavat keskuudestaan harrastajaorkesterin sinfonioita soittamaan.

Tämä näkökulma antaa kuitenkin melko vääristyneen kuvan orkestereiden toiminnasta kahdessa eri mielessä. 1800-luvulla Suomen kaupunkeihin perustettiin paljon orkestereita, mutta niiden jokapäiväisestä toiminnasta sinfoniakonserttien soittaminen oli hyvin pieni osa. Lisäksi osa orkestereista ei ollut edes sinfoniaorkestereita vaan torvisoittokuntia. Toisekseen, orkesterit toimivat harvoin amatööripohjalta. Soittajat ja kapellimestari olivat enimmäkseen joko sotilassoittajia tai Itämeren alueella liikkuvia muusikoita, jotka ansioiden perässä kiersivät kaupungista toiseen. Näin ollen varhainen orkesteritoiminta oli suoranaista jatkoa Itämeren alueen keskiaikaiselle kaupunkimuusikkoinstituutiolle. Esitelmässämme tarkastelemme ilmiötä paneutumalla orkestereiden perustamiseen ja toimintaan Porissa ja Vaasassa 1860- ja 1870-luvuilla.

Anne Heimo

School of History, Cultural and Arts Studies

20014 UNIVERSITY OF TURKU

anheimo@utu.fi

02-333 6080

“To Mars by Balloon” and other stories written by Finnish immigrants at the turn of the 20th century in Australia

According to Kirsti Salmi-Niklander handwritten newspapers were a popular and a powerful political medium at the turn of the 20th century both in Finland and among Finnish immigrants in North America and elsewhere. In my paper I examine a handwritten newspaper called *Orpo* (*Orphan*), which was published by the members of the very first

Finnish community in Australia during 1902-1904 (26 numbers). *Orpo* was read out aloud at the meetings of the "Asiainedustusseura Erakko" ("The Hermit Society for the Promotion of Affairs") and all the members of the society were invited to publish in the paper. Although the objective of the newspaper was to document the history of Finbury, very few of the articles, columns and other texts actually dealt with local and everyday issues of the community. Instead in addition to ideological writings on socialism, trade-unions, land ownership and women' rights, the paper published news, letters, prose, poems, humorous stories, debates and critiques. In my paper I will focus on a science fiction short story "To Mars by Balloon", which is the only one of its kind published in the newspaper. The story is written under the pseudonym "dan" and tells about the author's journey to Mars, which is free of all social injustices.

The paper is related to the Academy of Finland project "Fragmented visions. Performance, authority and interaction in early 20th-century Finnish oral-literary traditions" (Nro 275378; 2014-2017).

Saara Hilpinen

MAINETTA PAKOON

Säädynmukaisuuden rajoissa pysymisen taito

Esitelmä käsittelee senaattori Otto Wilhelm Klinckowströmin (1778–1850) siirtymistä Ruotsista Suomeen. Klinckowström oli todellinen aristokraatti, joka kuului yhteen Ruotsin vaikutusvaltaisimmista perheistä. Hänen enonsa oli kuuluisa Hans Axel von Fersen (1755–1810). Klinckowström oli aikansa skandaalisenaattori lukuisine selkkauksineen sekä niistä syntyneine tarinoineen. Hän kantoi harteillaan lukuisia ongelmia niin naissuhteissa kuin raha-asioissa. Vuonna 1816 38-vuotias Klinckowström päätti muuttaa Ruotsista Suomeen.

Mikä sai Klinckowströmin vaihtamaan asuinmaata? Vaikka Klinckowströmillä oli ollut koko 1800-luvun ensimmäisen vuosikymmenen ajan ongelmia elää säädynmukaisissa rajoissa, oli suvun asema mahdollistanut Klinckowströmille paikan eliitin pöydissä. Hänen suhteensa englantilaiseen Sarah Cuthbert-Brookeen ja heidän avioton poikansa herättivät pahennusta Tukholmassa, mikä johti jopa Klinckowströmin virkaeroon ja rangaistukseen, jossa häneltä evättiin mahdollisuus käyttää univormua. Vuosi 1810 oli käännteentekevä Wilhelm Klinckowströmille: Sarah Cuthbertin ensimmäinen aviomies kuoli, ja Sarah pääsi vihdoinkin käsiksi suureen omaisuuteensa. Pari avioitui ja poika legitimoitiin Tukholman hovioikeudessa.

Kun Klinckowströmin elämässä kaikki vaikutti viimein olevan hyvin, suvun asema koki kovan kolauksen väkijoukon lynkatessa Hans Axel von Fersenin 1810. Klinckowström menetti suojelijansa ja suku päämiehensä mukana asemansa. Uudessa poliittisessä tilanteessa

mahdollisuudet vaikuttivat heikoilta, joten siirtyminen oli Ruotsista Suomeen oli luonnollinen valinta.

Saara Hilpinen tekee väitöskirjaa Helsingin yliopiston Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitoksella otsikolla KUNNIA, HÄPEÄ JA SKANDAALIT – Maineen merkitys 1800-luvun eliitille.

FM **Essi Huuhka**, Tohtorikoulutettava
Yleinen historia, Turun yliopisto
eshuuh@utu.fi

Hyvän eurooppalaisuuden rajat

Suomen Lähetysseuran työntekijöiden Ambomaalla levittämä kristillinen eurooppalaisuus, n. 1890—1910

Esitelmäni käsittelee oikeanlaiseksi mielletyn eurooppalaisuuden rajoja lähetystyön kontekstissa. 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun lähetystyöhön kuului voimakkaasti paitsi kristinuskon, myös eurooppalaisen elämäntyylin edistäminen. Käsitys perustui kuitenkin tiukasti protestanttis-kristilliseen ajatusmaailmaan.

Suomen Lähetysseura (SLS) toimi vuosisadan vaihteessa Lounais-Afrikassa Ambomaalla. Suomen Lähetysseuran toiminta poikkeaa lukuisista muista protestanttisista lähetyksistä siinä, ettei SLS:n taustalla ollut siirtomaavaltaa tai edes itsenäistä valtiota. Esitelmässäni pohdin kysymystä oikeaksi katsotun kulttuurin rajoista nojautuen Suomen Lähetysseuran arkistomateriaaliin. Lähetystyöntekijät halusivat ambomaalaisten paitsi kääntyvän kristityiksi, myös omaksuvan siihen liittyneitä tapoja ja arvoja. He yrittivät järjestää lähetyksensä ja koulunsa ”eurooppalaiseen” tapaan. Esimerkiksi lastenkasvatukseen kiinnitettiin erityistä huomiota varsinkin pitämällä kasvattilapsia sekä perustamalla lastenkoti – näiden toimien tavoitteena oli erityisesti kasvattaa hyviä kristittyjä.

Vastapuolella olivat siirtomaahallinnon sekä saksalaisten kaivosyhtiöiden ja liikemiesten edustama eurooppalainen kulttuuri. Tämä konkretisoitui varsinkin siinä, miten ambomaalaisten siirtotyöläisyyttä Lounais-Afrikan muissa osissa pidettiin turmiollisena, sillä afrikkalaisten katsottiin oppivan pahoja tapoja tullen siveettömiksi, laiskoiksi ja tottelemattomiksi.

Esitelmäni nostaa esiin niin rajojen paljouden kuin tilannekohtaisuudenkin. Käytännön työssä lähettien ihanteet kohtasivat lukuisia käytännön haasteita, jolloin tietyn elämäntavan levittäminen oli jatkuvan neuvottelun alla.

Ulla Ijäs

tohtoriopiskelija, Suomen historia, Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, Turun yliopisto

ulla.ijas@utu.fi

Liikkuminen statuksen osoittajana ja kuluttamisen kohteena 1800-luvun Viipurissa

Liikkuminen oli tärkeä statuksen osoittamisen väylä. Etenkin 1800-luvun alkupuolella, jolloin höyrylaivat ja -junat eivät vielä mahdollistaneet suurten ihmismäärien matkustamista, oli matkustaminen keino osoittaa henkilökohtaista varallisuuttaan, makuaan, muodinmukaisuuttaan ja mahdollisuuksiaan matkustaa. Tässä paperissa käsittelen 1800-luvulla Viipurin suurinta kauppahuonetta johtaneen Marie Hackmanin (1776–1865) liikkumista. Pohdin muun muassa liikkumisen tapoja, syitä ja motiiveja. Tuon esille, miten, milloin, miksi ja minne Marie Hackman matkusti. Pohdin liikkumista myös kulutuksen kohteena. Lisäksi tuon esille, että liikkuminen oli keino manifestoida ja siirtää fyysisesti paikasta toiseen omaa henkilökohtaista tilaansa. Paperi keskittyy siis konkreettiseen liikkeeseen ja liikkumiseen.

Mikko Kemppainen

FM/Tohtoriopiskelija

Tampereen yliopisto

mikko.kemppainen@uta.fi

HILDA TIHLÄ – TYÖVÄENLIIKKEEN KERETILÄINEN?

Hilda Tihlä (1870–1944) oli yksi harvoista suomalaisen työväenliikkeen naiskirjailijoista, joka sai tunnustusta kirjalliselle työlleen 1900-luvun alussa ennen kansalaissotaa. Hän profiloiti itsensä sosialistiksi ja arvosteli kovin sanoin kapitalistista yhteiskuntaa kaunokirjallisissa teoksissaan sekä työväenlehtien sivuilla julkaisemissaan lehtikirjoituksissa. Hän hyökkäsi voimakkaasti myös kirkon auktoriteettia ja oppeja vastaan, mutta tämä ei tarkoittanut uskonnon tai sen arvon kieltämistä. Hänen suhtautumisensa uskontoon oli pikemminkin reformistista, sillä hän katsoi kirkon vääristäneen kristinuskon sisällön ja muokanneen siitä kansallismielistä kapitalismia tukevan harhaopin. Uskonto oli palautettava vastaamaan todellista Kristuksen sanomaa, joka perustui lähimmäisen rakastamiselle ja ihmisten väliselle solidaarisuudelle. Tihlän uskonnollisessa sosialismissa on nähtävissä vaikutteita 1800-luvun lopulla Suomeen rantautuneista uususkonnollisista liikkeistä. Suurimmaksi vaikuttajakseen hän itse mainitsi Leo Tolstoin, joka pohjasi uskonkäsityksensä rationaalisuuteen. Tihlä yhdisti tolstoilaiseen rationalismiin kuitenkin mystiikan ja henkimaailman elementtejä, joita hän omaksui 1800-luvun länsimaisesta okkultismista, kuten teosofiasta. Yksityiselämässäänkin Tihlä pyrki toteuttamaan uskonnollista vakaumustaan ja sanoutui irti sovinnaisista kristillisiin arvoihin pohjaavista normeista, kuten avioliittoinstituutiosta. Hän itse avioitui

1890-luvun alussa, mutta eli myöhemmin vapaassa suhteessa ottamatta eroa ensimmäisestä aviomiehestään, mikä aiheutti aikalaisissa kummastusta ja paheksuntaa.

Suomalaisen sosialismin kontekstissa uskonnollisuus on jäänyt vähälle huomiolle, sillä työväenliikkeen on sanottu kääntyneen sekulaarin luokkataistelun tielle suurlakkoon tultaessa. Tutkimus on painottanut Sosiaalidemokraattisen Puolueen johtomiesten hahmottelemaa uskontokriittistä linjaa, joka sulki myös tolstoilaisuuden ja teosofian ulos työväenliikkeestä yhdessä liikkeen entisen johtohahmon Matti Kurikan kanssa. Tihlän sosialistinen maailmankuvan erikoislaatuisuus on juuri vahva uskonnollinen pohjavire, jossa sosialismi näyttäytyi eräänlaisena uskonnon rationaalisenä jatkeena. Hän arvosteli julkisesti ajoittain myös työväenliikkeen johtomiehiä katsoen näiden luovan uuden sortojärjestelmän kapitalismin ja kirkon tilalle. "Harhaoppisena" sosialistina, uskonnollisena ajattelijana ja perinteisten sukupuoliroolien kyseenalaistajana Tihlän ylittää ja tuo toiminnallaan näkyväksi monia rajapintoja. Näin perehtyminen hänen ajatusmaailmaansa monipuolistaa käsitystä suomalaisesta työväenliikkeestä ja Suomen autonomian viimeisten vuosikymmenten aatehistoriasta laajemminkin.

Eliel Kilpelä

Zacharias Topelius Skrifter/Svenska Litteratursällskapet i Finland

eliel.kilpela@sfs.fi

0405946312

Mellan »småstadstrefnad» och »karten af en hufvudstad» – studenten Topelius i Nykarleby och Helsingfors 1832–1840

I mitt anförande ämnar jag påvisa och problematisera hur Topelius gestaltade och beskrev dessa två rum, »småstaden» och »storstaden», samt hur han gestaltade relationen dem emellan. När Zacharias Topelius reste till Helsingfors hösten 1832 för att läsa sig till student hos magister Runeberg utvidgades hans levnadssfär betydligt. Efter studentexamen våren 1833 fortsatte Topelius med universitetsstudier i storfurstendömet huvudstad och från och med då blev Helsingfors huvudskådeplatsen för hans liv. Förflyttningen till Helsingfors innebar dock inte att banden till barndomsstaden Nykarleby klipptes av. Istället introduceras ett jämförande perspektiv hos Topelius: staden Nykarleby och umgänget där får tjäna som ett ideal för trevnad, naturlighet och mänskliga proportioner å ena sidan, å andra sidan beskriver Topelius småstaden som ett aningen trångt rum bebodd av en smula inskränkta och avundsjuka människor. Helsingfors å sin sida framstår för den unge Topelius som en fläkt från stora världen: präglad av baler med den nya tjänstemannaklassen och ståtlig till sitt yttre, å andra sidan ter sig staden ibland som en förvuxen småstad där ståtet inte finns bortom paradplatserna och dess invånare som pretentiösa och ytliga. Topelius resa från Nykarleby till Helsingfors vittnar också om hur storfurstendömet Finland skapas med sina specifika strukturer och hur detta medverkar i att orienteringen mot centrum skiftar rent geografiskt från väst till öst. Så blir det t.ex. klart att Nykarleby med sina starka band västerut inte var fullt så perifer tidigare men blev det alltmer under 1800-talet. Därmed blev också Topelius

resa från Nykarleby till Helsingfors rent konkret en förflyttning från en allt avlägsnare periferi mot ett centrum, om ett bara liten skala, i vardande.

Marja-Terttu Kivirinta

Helsingin yliopisto

mtkivirinta@mac.com

Suomen taiteen maine ja Pariisin häpeä

Abstrakti

Suomen taidetta ja kulttuuria esiteltiin Pariisin vuoden 1900 maailmannäyttelyssä kahdessa paikassa, Suomen omassa paviljongissa ja Venäjän paviljongissa. Taidehistorian ja historian kirjoituksen merkityksenanto on keskittynyt etenkin arkkitehtikolmikko Gesellius-Lindgren-Saarisen suunnittelemaan Suomen paviljonkiin esineistöineen ja maalauksineen, kuten Akseli Gallen-Kallelan (Axel Gallén) suunnittelemiin kattofreskoihin. Lähtökohtani mukaan vuoden 1900 maailmannäyttelyssä tilaa saanut Suomen kansallinen taide on ollut pitkään myytti, joka on vahvistanut kansakuntaista kertomusta näkyvyyden valtaamisesta Pariisissa. Jo aikoinaan se vaikutti henkeen, jonka vahvistamana Suomen taidetta ripustettiin muutamaa vuotta myöhemmin vuoden 1908 Pariisin Syyssalongin (Salon d'automne) yhteydessä järjestettyyn kansalliseen näyttelyyn.

Nämä kaksi näyttelyä poikkeavat kuitenkin toisistaan. Pariisin 1800-luvun ja 1900-luvun vaihteen maailmannäyttelyt kansallisine paviljonkeineen olivat esitelleet kerta kerralta eurooppalaisia ja Euroopan ulkopuolisia maita, niiden elinkeinoja ja kulttuureja tavalla, joka korosti modernisaation vaiheita mutta toi esille monenlaisia näkökulmia kolonisaatioon. Taide ei ollut välttämättä keskiössä. Pariisissa 1900-luvun alussa näyttelytoiminnan aloittanut Syyssalongi oli puolestaan aikansa uusi instituutio esitellä pariisilaista taidetta monien muiden sikäläisten taidenäyttelyjen, kuten Riippumattomien salongin, rinnalla. Syyssalongilla oli merkitystä, koska se oli esiintymisen mahdollistava tilaisuus niin avantgardisteille kuin myös antiavantgardisteille, uudistajille ja vanhoillisille. Se myös herätti keskustelua.

Suomen taide sai paikan vuoden 1908 Pariisin Syyssalongissa sen osastona viime hetkellä, koska ko. salongin oheen suunniteltu Saksan näyttely peruuntui. Suomen näyttely järjestyi paljolti sen komissaarina toimineen taiteilija Magnus Enckellin hyvien Ranskan suhteiden ansiosta. Itse näyttely toteutui vuoden 1900 maailmannäyttelyn paviljongin Suomen kulttuuriin kohdistuneen huomion jälki-innostuksella, mutta sen jälkimaine on ollut vaimea. Taidehistoriaan on vakiintunut käsitys, että pariisilaiskriitikot teilasivat näyttelyssä näkemänsä Suomen taiteen ikävyyttävänä ja harmaana.

Tarjoan 1800-luvun vuosikonferenssiin esitystä, jossa puran osaltani näihin Suomen taiteen 1900-luvun vaihteen Pariisi-esiintymisiin liittyviä muutamia myyttejä. Painopisteeni on siinä, että lähtökohta taiteemme Suomi-maineelle Ranskassa oli paljolti Suomessa, kansallisesta sekä kansakuntaisesta innostuksesta huolimatta täkäläisessä vaatimattomuudessa. Kyse on Suomesta lähtöisin olevasta häpeäpuheesta. Tässä tapauksessa se kytkeytyy etenkin Suomen taiteen Pariisin Syyssalongissa vuonna 1908 saamaan kriittiseen vastaanottoon.

Esitykseni kytkeytyy helmikuussa 2014 Helsingin yliopistossa tarkastettuun taidehistorian väitöskirjaani ”Vieraita vaikutteita karsimassa. Helene Schjerfbeck ja Juho Rissanen. Sukupuoli, luokka ja Suomen taiteen rakentuminen 1910–20 -luvulla.” Väitöskirjani tein osana Suomen akatemian rahoittamaa projektia ”Taidehistorian omakuva.”

Heikki Kokko

Historia

Tampereen yliopisto

heikki.j.kokko@uta.fi

MINUUS MODERNIN REUNALLA

Jaetut subjektikäsitteet suomenkielisessä julkisuudessa 1850–1860-luvuilla

Viime vuosikymmenten kansainvälisessä historia- ja yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa on noussut yhä laajemmin esille keskustelu länsimaisen ihmisen yksilöllisyyden ja minuuden ehdoista. Modernisaation myötä tapahtunut yhteiskunnallinen murros jätti väistämättä jälkensä myös ihmisen ymmärrykseen itsestään, kun ihmisyksilön identiteetti ei enää paikantunut entiseen tapaan osaksi uskonnollista kosmosta tai sääty-yhteiskunnan rakennetta. Ihmisen identiteetin lähteeksi muodostui yhä enemmän hänen oma sisäinen maailmansa.

Suomessa länsimainen modernisaatio alkoi todenteolla näkyä laajempien kansanosien elämänpiirissä 1850–60-luvuilla. Suomalaiseen maisemaan alkoi ilmestyä kanavia, rautateitä, lennätinlinjoja ja höyrylaivoja. Samaan aikaan tehtiin useita yhteiskunnallisia ja taloudellisia uudistuksia. Ennen kaikkea kuitenkin suomenkielisen kansanosan mahdollisuudet saada tietoa ympäröivästä maailmasta kohentuivat. Suomen kirjakieltä kehitettiin ja suomenkielisten sanomalehtien ja maallisen kirjallisuuden määrä moninkertaistui 1850–60-lukujen kuluessa. Näin paikallisraajat ylittävä tieto modernisoituvasta maailmasta alkoi levitä myös tavallisten ihmisten arkeen.

Murroksen myötä syntyi ensimmäinen sukupolvi ihmisiä, jotka elivät ikään kuin kahden aikakauden rajalla. He olivat eläneet lapsuutensa tavanomaista traditionaalista agraarista

elämää, mutta sitten syystä tai toisesta aikuisiällä kohdanneet modernisaation eri ilmiöitä, jotka olivat muuttaneet heidän elämänsä. Moni heistä oli myös hyötynyt tästä muutoksesta. Luku- ja kirjoitustaidon avulla oli mahdollista saavuttaa sosiaalista nousua säätyrajoiltaan muuten melko staattisessa yhteiskunnassa. Suomenkielinen julkisuus tarjosi tällaisille ihmisille uudenlaisen vaikutusmahdollisuuden, sillä sanomalehdistöön hyväksyttiin paljon kirjoituksia tavallisista rahvaankodeista lähteneille henkilöille.

Moni tällainen ihminen pohti itselleen tapahtunutta muutosta pohtimalla julkisesti mitä sivistys merkitsi. Tutkin väitöskirjatyössäni näiden julkisuudessa ilmestyneiden kirjoitusten kautta suomenkielisen kansanosan piirissä ilmenneitä subjektikäsityksiä. Kysyn, minkälaisista aineksista koostui tuolloin vielä näkyvissä ollut esimoderni agraarinen subjektikäsitys ja toisaalta minkälaiseksi uusi, modernimpi subjektikäsitys muotoutui?

Tutkimuksen toteuttamista varten olen kerännyt systemaattisesti 1850–60-lukujen julkisuudessa julkaistut kirjoitukset, joissa pohditaan ihmisen sisäisen sivistymisen luonnetta ja merkitystä. Oletuksenani on, että nämä sivistyspohdinnat artikuloivat myös laajemmin koko yhteiskuntaa ja kansanomaista ajattelua modernisaation myötä kohdannutta muutosta.

Anna Kuismen

Yleisen kirjallisuustieteen ja kotimaisen kirjallisuuden dosentti, Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos, Helsingin yliopisto

anna.kuismen@kotikone.fi

Liikkuvuus ja kirjallistuminen 1800-luvulla: Näkökulmia kansanihmisten elämäntarinoihin

Henkilökohtaista kerrontaa pohtineen folkloristi Leea Virtasen mukaan voimakkaat sosiaaliset muutokset ja maantieteellinen liikkuvuus luovat kiinnostusta omaan elämänkulkuun yhtä hyvin kuin muidenkin vastaaviin vaiheisiin. Tämä huomio pätee moniin 1800-luvun kansankirjoittajiin eli vähän tai ei lainkaan kouluja käyneisiin, lähinnä maaseudulla asuneisiin ihmisiin, jotka kirjoittivat elämänvaiheistaan tai pitivät päiväkirjaa. Heidän joukossaan on merimiehiä, sotilaita ja kauppiaita. Toisenlaista liikkuvuutta edustaa siirtyminen luokasta toiseen, sosiaalinen nousu tai lasku. Liikkuvuus liittyy myös henkiseen ulottuvuuteen: lukeminen avasi uudenlaisia maailmoja, niin tiedollisia kuin kuvitteellisiakin.

Tarkastelen esitelmässäni näitä liikkuvuuden muotoja ja niiden merkitystä kansan kirjallistumiselle eli prosessille, jossa kirjoitettu ja painettu sana saavat yhä suuremman merkityksen sekä yksilöiden elämässä että yhteiskunnan tasolla.

Vesa Kurkela

Arvoton tingeltangel vai arvokas seriöösi? Taiteellisen arvottamisen rajojen häilyvyys 1800-luvun lopun sanomalehtien musiikkikirjoittelussa

Kansallinen musiikin historian kirjoitus piirtää selkeän kuvan 1800-luvun lopun konserttielämän kehityksestä. Kertomuksen sankarina on taiteellisesti arvokas musiikki, jota mitataan sinfoniaesitysten määrällä, kansallisen säveltaiteen nousulla ja korkealentoista esteettistä proosaa viljelevillä konserttiarvosteluilla. Sen vastakohtana on kaikenlainen ”populääri”, ulkomaiset ravintolaviihdyttäjät, varietee-esiintyjät ja wieniläiset Damenkapellit. Arvottomaksi katsottu musiikki on jäänyt useimmiten kansallisen musiikin historian ulkopuolelle, koska se sopii huonosti suomalaisen säveltaiteen teleologiseen menestystarinaan.

Näin mustavalkoinen kuva aikakauden musiikkielämästä vastaa huonosti todellisuutta; se peilaa enemmänkin myöhemmän ajan, 1900-luvun musiikin jakoa vakavaan ja kevyeen, taiteeseen ja viihteeseen. 1800-luvun lopun ja 1900-luvun vaihteen konserttitarjonta näyttäytyy enemmänkin jatkumona keskittymistä vaativan seriöösin ja helppotajuisen viihdytyksen välillä. Yksittäisissä konserteissa oli tapana tarjota yleisölle kumpaakin ominaisuutta, ohjelmiston periaatteena oli suuri vaihtelevuus.

Silti arvoton tingeltangel oli laatusana, joka näyttää sopineen moneen tarkoitukseen ja monenlaiseen diskurssiin. Lehtikirjoituksissa arvokkaan ja arvottoman musiikkiohjelman välistä eroa käytettiin muun muassa korostamaan kotimaisen musiikin paremmuutta ulkomaiseen nähden, suomenkielisen säveltaiteen vakavuutta ruotsinkieliseen operettiin ja varieteehen verrattuna tai valistushenkisten kansankonserttien siveellistä sisältöä.

Tarkempi analyysi aikakauden lehtikirjoittelusta tuo esiin vaihtelevaa musiikin arvottamista. Sen taustalta paljastuu ristiriitoja, jotka eivät olleet musiikillisia, vaan kielipoliittisia, kansallisuhoisia ja moraalisia. Kosmopoliittinen viihdetarjonta näyttäytyy musiikkikirjoittelussa mörkönä aina tilanteen ja kirjoittajan intention mukaan. Esitelmä nostaa esiin erilaisia tilanteita, joissa arvokkaan ja arvottoman välistä rajankäyntiä tehtiin. Samalla on mahdollista koota yhteen musiikkijulkisuuden siveellinen ja esteettinen perusta, joka hallitsi aikakauden konserttikritiikkiä ja muuta musiikkikirjoittelua.

Lotta Kähkönen

Postdoctoral Research Scholar

School of History, Culture and Arts Studies

Gender Studies

University of Turku

lotkah@utu.fi

Changing Understandings of Sex in the Victorian Era

In this paper I examine the changing frames of understanding sex in 19th century Britain using the case of James Miranda Barry as my focal point. Barry served his career as a surgeon in the British Army, travelling in South Africa, West Indies and Canada. He died in London in 1865. After his death, the rumor spread that he was female born. The rumor instigated first orally circulated anecdotes and gossip about Barry's life and later written fictional and non-fictional narratives. The written narratives have usually endeavored to solve Barry's identity – who he really was and why he chose to live as a gentleman. Some claim that the probable reason for this was that he wanted to become a doctor and economically independent. Yet there might have been several and more complex factors. Instead of trying to solve Barry's "true" sex or motives to live as a man – which both eventually will remain unknowable – I am interested in the significance of Barry's story in British Victorian era. One of the central features of sex talk in the Victorian era was the audience's interest in scandals including stories about individuals who crossed the rigid gender binary. What kind of possibilities there existed to understand and make sense of ambiguous sex? At the same time there existed various competing views about sex and sexuality. Medical and scientific discourses, for example, strived to define the biological and physical limits of sex more meticulously than before. The legal and social regulation relating to gender roles and sexual relationships increased. The emerging new science of sexology aimed to dismantle sexual taboos. Talk about sex spread to public discourses towards the turn of the 20th century, and gradually sex became political.

Anu Lahtinen

anulah@utu.fi
+358400906353

Uudet asemat, asukkaat ja aatteet. Yhdyskunnat Uudenmaan ja Hämeen rajoilla n. 1850–1900

Esitelmässäni tarkastelen Pohjois-Uudenmaan ja Hämeen rajoille syntyneitä radanvarsiyhdyskuntia, erityisesti Hyvinkään aseman seudun kehitystä Helsinki-Hämeenlinna -rautatien rakentamisesta 1900-luvun alkuun. Hyvinkään asema rakennettiin maakunnan rajalle, etäälle lähimmistä kirkonkylistä, Nurmijärvestä ja Hausjärvestä.

Uusi radanvarsiyhdyskunta huolestutti pitäjien maanviljelijöitä, jotka pelkäsivät, että maata vailla olevat rautateiden virkailijat päätyisivät ennen pitkää työttömiksi ja pitäjän köyhäinkassan varaan. Aseman seudun epäiltiin myös tuovan mukanaan levottomuuksia ja juopottelua; toisaalta käytännössä uudesta asemarakennuksesta tuli myös hartaustilaisuuksien ja raittiusliikkeen keskus.

Parantuneet liikenneyhteydet toivat mukanaan myös teollisuutta ja kesämatkailijoita, ja vanhat kyläyhdyskunnat menettivät merkitystään kasvavalle aseman seudulle, jonka asukkaat alkoivat vaatia itselleen omaa kirkkoa ja koulua.

Esitelmässäni vertailen Hyvinkään aseman seudun kokemia muutoksia kehitykseen naapuriasemilla ja vanhoissa kyläkeskuksissa. Yhtäältä uudet liikenneyhteydet, muuttoliike ja teollisuus vilkastuttivat ja mullistivat elämää, toisaalta vanhojen kirkonkyläiden suhde muutoksiin oli toisenlainen kuin nuorissa yhdyskunnissa.

Anniina Lehtokari

Tutkijakoulutettava
Yleinen historia
Kaivokatu 12, 20014 Turun yliopisto
annpuo@utu.fi
0405296685

Rajoja etsimässä - Opintomatkat ja eurooppalaisten museotilojen käyttö Suomen kansallismuseon suunnittelussa 1900-luvun alussa

Suomen kansallismuseo oli suuri kansallinen hanke, jonka voidaan sanoa kestäneen 1800-luvun lopulta aina 1920-luvulle saakka. Kyseinen ajanjakso oli Euroopassa kasvavaa museoiden rakentamisen sekä kunnostamisen aikaa. Mallien hyödyntämisestä jopa Atlantin yli alkoi muodostua järjestelmällisempää ja alan opintomatkojen määrä lisääntyi samaa

tahtia. Oma esitelmäni pohtii Suomen Muinaistieteellisen toimikunnan virkamiesten Eurooppaan suuntautuneiden opintomatkojen kautta, miten ulkomaisia museotiloja ja niiden ammatillista materiaalista maailmaa tutkittiin, hahmotettiin ja käytettiin apuna Kansallismuseon suunnittelutyössä.

Opintomatkiertueet kymmenissä Euroopan keskeisissä museokaupungeissa suoritettiin pääsääntöisesti vuosien 1907–1908 aikana. Virkamiehet kiinnittivät matkoilla huomiota hyvin kokonaisvaltaisesti kaikkiin museotyön osa-alueisiin, mutta erityisen kiinnostuksen kohteena oli ”sisätilojen järjestäminen”, johon kuuluivat niin näyttelyt, asiakastilat, varastot, työtilat, teknologia kuin sisustuksen ja arkkitehtuurin vuoropuhelu yleisesti. Opintomatkaille lähteminen oli olennainen ja välttämätön osa suunnitteluprosessia. Koettiin, että kohteiden havainnoiminen ”omin silmin” auttoi hahmottamaan tilaa, valoa, värejä, tekniikkaa, näyttelykieltä ja käytännön toimintoja tavalla, jota ei voinut tavoittaa muuta kautta. Museoissa saattoi havainnoida sekä kokonaisuutta että keskittyä yksityiskohtiin. Koska monet tutkittavat asiat olivat uusia ja niiden määrä rajaton, tiedonkeruun strategia suunniteltiin tarkasti ja jokaiselle museotyöntekijälle määrättiin oma alue, jonka puitteissa etsiä suomalaiselle museolle sopivia ratkaisuita.

”Oma” yhä suunnitelmavaiheessa oleva museo kulki opintomatkalaisten mielissä mukana matkoilla ja ulkomaisten museotilojen ratkaisuja pohdittiin aina suhteessa sen erityisvaatimukseen sekä asettamiin rajoihin. Vieraasta museotilasta muokkaantui ammatillisen hyödyntämisen väline, paikka ammatilliselle kouluttautumiselle ja kohtaamiselle. Kansallismuseon työntekijöiden opintomatkat olivat osa laajempaa ilmiötä, jonka kautta voidaan toisaalta tarkastella museoalan verkottuneisuutta sekä trendien leviämisteitä yleensä, mutta myös kansallisen ja kansainvälisen rajapintoja.

Jarkko Liedes

FM, jatko-opiskelija

Suomen ja Pohjoismaiden historia

Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Helsingin yliopisto

Työn rajoja 1800-luvun lopun keskipohjalaisessa agraariyhteisössä

Tarkastelen esityksessäni rajoja 1800-luvun lopun keskipohjalaisessa agraariyhteisössä tuvan, työn ja erityisesti käsityön kautta. Maalaiselämän paikalliset kirjoittamattomat säännöt, rajat ja tilat sekä niiden yhteys laajempiin rakenteisiin hahmottuvat työtehtävien, sukupuolen, sosiaaliluokan ja iän kautta. Pyrin vastaamaan esityksessäni kysymyksiin, missä kulkivat esimerkiksi arjen ja pyhän rajat, miten ilmenivät kristillisestä traditiosta kumpuavat työkiellot arjessa, entä sosiaaliluokkien ja sukupuolten rajat maatilatalouden töissä tai kansakoulun käsityönopetuksessa.

Lähdeaineistonani ovat olleet lähinnä Museoviraston keruuarkiston käsityökyselyjen vastaukset, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkiston muistitietoaineistot, Kansallisarkistossa säilytettävän Kouluhallituksen arkistot sekä paikallishistoriat ja kansatieteelliset tutkimukset. Sovellan tarkasteluuni mm. filosofi Hannah Arendtin jaottelua työn eri lajeista sekä antropologi Mary Douglasin pyhän ja pahan, puhtaan ja likaisen erottelua.

Tarja-Liisa Luukkanen, TT, VTM
teol. aate- ja oppihistorian dosentti, HY
tarja-liisa.luukkanen@helsinki.fi

Rajoja ylittäneet kirjat. Maalaiskunnan rahvaanlukijat kansainvälisten klassikkojen äärellä

Esitys käsittelee kulttuuristen ilmiöiden, tässä tapauksessa ulkomaisten romaanien sekä tutkimusten siirtymistä suomenkielisten maalaislukijoiden luettavaksi.

Kyse on rajojen ylittämistä monessa eri merkityksessä. Suomenoskirjallisuus oli luonnollisesti ylittänyt kieli- ja kulttuurirajan. Monessa tapauksessa klassikkokirjallisuus oli joutunut ylittämään myös rahvaan lukemiselle asetetun sopivaisuusrajan; teosten sisältöä karsittiin tai muokattiin niin etteivät ne, kuten ajateltiin, vahingoittaisi herkkää rahvasta. Kyse oli myös sosiaalisten rajojen ja sääty-yhteiskunnan perinteisen säätysojivuuden ylittamisestä. Kun klassikot suomennoksina levisivät suomenkielisen lukijakunnan pariin, myös yhteiskunnan alempiin luokkiin kuulunut väki pystyi tutustumaan kirjallisuuteen, joka aiemmin oli ollut vain kielitaitoisen yhteiskunnan yläluokan ulottuvilla.

Viimeksi mainittuun liittyen kyse oli myös lukemisen ja kirjanostamisen, lukemisen ja varallisuuden, välisen siteen katkeamisesta. Suomeen 1800-luvulla syntynyt kirjastoverkko merkitsi sitä, että kaikkein köyhinkin suomalainen saattoi lukea kirjan, jos lainasi sen kirjastosta, jonka käyttö oli ilmaista. Karstulan vuonna 1861 perustettu kirjasto oli yksi tällainen ilmaiskirjasto, josta säilyneiden lainaustietojen perusteella voidaan tarkastella ns. klassikkokirjallisuuden ja Keski-Suomessa sijaitsevan maaseutuperiferian väestön kohtaamista 1800-luvun jälkipuolella. Esitykseni perustuu Karstulan kirjastoa käsittelevään tutkimukseeni sekä kirjaston toiminnasta kertovaan lähdeaineistoon kuten kirjalueteloon, lainaustietoihin ja tilikirjoihin.

Anne Ollila, FT, Dos.

E-mail: aollila@utu.fi

EGYPTI KUVINA: HISTORIAKULTTUURIN RAKENTAMINEN 1800-LUVULLA

Käsittelen esitelmässäni sitä prosessia, miten Egypti tehtiin osaksi eurooppalaista historiakulttuuria 1800-luvulla. Yhtenä tärkeänä osatekijänä tässä prosessissa oli valokuvaajien työ Egyptissä. Kun Pariisissa oli esitelty uutta mullistavaa kuvaustekniikkaa elokuussa 1839, jo samana syksynä ensimmäiset ranskalaiset valokuvaajat matkustivat Egyptiin kuvaamaan pyramideja ja muita historiallisia monumentteja. Nämä kuvat aloittivat uuden tradition, sillä tämän jälkeen useat valokuvaajat matkustivat ikuistamaan Egyptin ihmeitä. 1850- ja 1860-luvulla voitiin jo puhua Egyptimaniasta, kun sinne matkusti suuri joukko eurooppalaisia valokuvaajia.

Valokuvat rakensivat uudenlaista historiakulttuuria, sillä nyt ihmiset pääsivät valokuvista näkemään ja ihmettelemään Egyptin historiallisia monumentteja. Valokuvat ruokkivat uteliaisuutta Egyptin muinaista historiaa kohtaan, mutta lisäksi Egyptiin liitettiin orientin eksotiikkaa. Siksi Egypti alkoi houkutella entistä useampia matkailijoita, mutta nekin, joilla ei ollut varaa tai mahdollisuutta matkustaa, saattoivat tutustua Egyptiin kuvien kautta. Siten valokuvaajat loivat esityksiä ja tulkintoja Egyptistä sekä toivat nämä esityksensä yleisön katsottaviksi. Kuvateokset ja -esitykset mahdollistivat imaginääriset matkat Egyptiin.

Egyptin haltuunotto kuvien kautta on kiinnostava esimerkki eurooppalaisesta ylirajaisuudesta, mikä tarkoitti representaatioiden tuottamista muista maanosista ja kulttuureista. Sitä tuki kolonialismi sekä Ranskan ja Iso-Britannian kilpailu Pohjois-Afrikan hallinnasta. Näin maailma alkoi kutistua, kun kaukomaita voitiin esittää kuvina yleisölle.

Pohdin esitelmässäni seuraavia kysymyksiä: miten Egyptin historia tuotettiin kuviksi ja kuinka nämä kuva-aineistot esitettiin katsojille? Miten menneisyyttä tulkittiin ja millaista historiatietoisuutta valokuvilla rakennettiin?

Jyrki Outinen

M.A., PhD Student

Cultural history / Cultural Studies

University of Turku, Department of Cultural History

joutinen@gmail.com

0400-221707

What Went Wrong in the Stories of Otherness? Finnish Soldiers of the Russo-Turkish War on the Road to Crushing Political Borders and Crossing Cultural Barriers, 1877-1878

As part of my PhD research, in this conference presentation I am to discuss the war-memoirs written by Finnish soldiers that fought in the Russo-Turkish War of 1877-1878. I examine them as sources about the representations of otherness and cultural barriers and encounters between foreign cultures, with particular focus on the element of crossing the cultural borders and critically discuss historical and theoretical error potentials in the topic.

The Finnish soldiers experienced both the hard realities of war and the interesting foreign cultures. Many Finns were for the first and the last time abroad and to see Constantinople. This can be seen for example in the composition of their memories, events, people, and, especially, their actions and decisions. The soldiers were confronted not only by the military mission given them by Russia, but the Finnish soldiers also had to deal with their growing pains and problems in the war. They wanted to believe in their military and ideological mission despite the obvious contradiction in the face of the alien world and experiences they encountered. Thus, in their war memoirs the Finnish soldiers more or less consciously started to doubt their alliance with Russia. Moreover, they questioned their own ability to perform the role of a good soldier and obedient subject. They did not want to boast of their victories but, rather, to reframe their experiences as amusing tales or exciting adventures. On the other hand, the enemy image, or, the various representations of the Turkish enemy, largely fabricated in propaganda back home before the war, was blurred, or negotiated, into a positive, yet stereotypical "turcophilia", during the war.

Thus, I shall discuss what went wrong in these "stories of otherness": What were the errors in mission's ideological premises and cultural discourse? Was the ideological frame of Russian war propaganda considerably distorting the Finnish soldiers views on the war and the Turks at the start? Or did it outright play itself out during the war and when the Finns had communication and information about the local cultures in the Balkans? Are there erroneous information about the Russo-Turkish War in the war-memoirs? Were there errors of interpreting the Finnish national history of the Russo-Turkish War? Do these war-memoirs

contain distorted narratives of experiences faced in the war, particularly when it comes to analyzing local foreign cultures? Were there errors in the Finnish soldiers' mind and experience? Were they dystopian traumas further distorting views and narratives into blurred and liminal discontinuities in the war-memoirs so as to render it to an openly positive curiosity about the imagined "other" and approached "sameness" with the local culture but equally hesitant hand to present these war stories to the readers in Finland? Moreover, is it sufficient to read these war-memoirs as sources of general eventual history, war history, political history, or should they be analyzed more imaginatively, more psychologically, more philosophically, more artistically? And as for the war in general as a field of inquiry, is it erroneous to regard war as solely a political and cultural conflict, a "clash of civilizations"? Is it sufficient to just see war as imagined journey for those who were not in that particular war, both lay and scholar included? Were there errors in conceiving of war as a continuity of changes and transformations with logical explanations and theoretical connections?

FM **Ollimatti Peltonen**, Tampereen yliopisto

LÄÄKETIETEELLISTEN INNOVAATIOIDEN LEVIÄMISPROSESSI 1800-LUVUN PARIISISSA -SUOMALAISET LÄÄKÄRIT OSANA TIEDEYHTEISÖÄ

Esitelmäni käsittelee sitä, miten suomalainen lääketieteilijä tai suomalaisen tiedemiehen tekemä innovaatio hyväksyttiin Pariisin tiedeyhteisöissä 1800-luvun jälkipuoliskolla? Suomalaiset lääkärit Estlander, Homén, af Schultén ja Saltzman toimivat aika ajoin hyvinkin näkyvästi Ranskassa. Erityisesti Estlanderin tutkimuksista keskusteltiin Ranskan lääketieteellisessä akatemiassa hyvin intensiivisesti 1880-luvulla. Esitelmässäni esittelin case studyna erityisesti Estlanderin kehittämää leikkausmenetelmää, joka niin sanotusti löi läpi Pariisin 1880-luvun lääketieteellisissä yhteisöissä. Vastaisin muun muassa kysymyksiin: Millainen prosessi edelsi sitä, että tämän ulkomaalaisen tiedemiehen innovaatio saattoi edetä ranskalaisessa tiedeyhteisössä? Millainen ranskalainen tiedeyhteisö oli ja miten ulkomaalainen tieteilijä saattoi kiinnittyä osaksi sitä?

Asiantuntemukseni tästä aiheesta perustuu väitöskirjatutkimukseeni, jossa tutkin suomalaisia lääketieteilijöitä Pariisissa 1800-luvun jälkipuoliskolla. Tutkimuksessani olen ollut kiinnostunut siitä, missä tieteellisissä yhteisöissä he työskentelivät Pariisissa, miten he verkostoituivat ja millaisia lääketieteellisiä innovaatioita he olivat kehittäneet. Väitöstutkimuksessani olen ottanut kantaa siihen, millaiset olosuhteet edistävät parhaiten tieteellisen innovaation syntymistä, sen etenemistä, jatkokehittelyä ja soveltamista käytäntöön. Koska tutkimukseni korostaa tieteen transnationaalista luonnetta, se on eräänlainen kannustin kansainvälisten tieteellisten verkostojen kehittämisen ja syventämisen edistämiseksi.

Päivi Maria Pihlaja

Helsingin yliopisto

paivi.pihlaja@helsinki.fi

Suomen suuriruhtinaskunta, arktiset retkikunnat ja skandinavismi 1860-luvulla

Arktisen tutkimus saa tänä päivänä osakseen suurta huomiota niin poliittisista, taloudellisista kuin ekologisistakin syistä johtuen. Samankaltainen innostus leimasi myös 1800-luvun toista puoliskoa. Pohjoismaissa arktisten alueiden tutkimus sai erityistä suosiota syistä, jotka palautuivat sekä niiden tarjoamiin käytännöllisiin ja tieteellisiin mahdollisuuksiin että uudenlaisten identiteettien rakentamiseen. Ruotsissa ja Norjassa on julkaistu laajoja systemaattisia esityksiä maassa harjoitetun ”polaaritutkimuksen” historiasta. Kansakunnan piirissä varustettujen retkikuntien sekä muihin vastaaviin hankkeisiin osallistuneiden maanmiesten jatkumon kautta on luotu kuvaa eräänlaisesta kansallisen arktisen tutkimuksen kansallisesta perinteestä. Tämän esitelmän tarkoituksena on Suomen tapauksen kautta pohtia 1860-luvulla Ruotsista Huippuvuorille suunnanneita varhaisia retkikuntia nk. transnationaalisesta näkökulmasta. Retkikuntien menestys perustui huolelliseen suunnitteluun sekä monenlaisiin verkostoihin ja resursseihin, jotka eivät rajautuneet kansalliseen kontekstiin. Tarvittua välineistöä, jäsenkuntaa sekä tietotaitoa koottiin laajalti ja yli rajojen, niin Pohjoismaista kuin niiden ulkopuolelta: Pohjois-Norjan pyyntimiehistä ja Jäämeren aluksista brittiläisiin naparetkeilijöihin ja keripukkilääkkeisiin. Retkien johtoon nousseen A. E. Nordenskiöldin ohella merkittävä osa osallistujakunnasta ja tieteellisistä välineistöstä tuli itse asiassa Suomen suuriruhtinaskunnasta; esimerkiksi vuoden 1861 retkikunnassa sieltä olisivat alkuperäisen suunnitelman mukaan tulleet kaikki retkikunnan tieteelliset jäsenet. Retkiä ja niiden saamia symbolisia merkityksiä sävytti voimakas skandinavismin henki. Kulttuuristen ja poliittisten rajanvetojen sisäisesti jakamassa Suomen suuriruhtinaskunnassa hankkeet saivat siten merkityksiä, joiden kautta olemassa olevia valtiollisia ja kulttuurisia rajoja pyrittiin myös hahmottelemaan ja vetämään uudelleen. Tarkastelemalla Suomen osallisuutta 1800-luvun arktisen tutkimuksen historiassa voidaan tuoda näkyville sekä näitä 1800-luvun kulttuurissa koettuja rajoja sekä tapoja, joilla tiede mahdollisti näiden rajojen haastamisen ja ylittämisen.

Mikko Pollari (FM, tohtoriopiskelija)

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Tampereen yliopisto

e-mail: mikko.pollari@uta.fi

**SOSIALISMIN RAJAT. SUOMALAISEN TYÖVÄENLIIKKEEN IDEOLOGINEN MUUTOS 1902–1907 TEOSOFIAN
VAIKUTUKSEN KAUTTA TARKASTELTUNA**

Esitelmäni käsittelee väitöskirjaani, jossa tutkin 1900-luvun alkuvuosina suomalaisessa työväenliikkeessä tapahtunutta ideologisen virtaviivaistamisen prosessia liikkeen piirissä käydyn teosofiaa koskeneen keskustelun kautta. Jaan tutkimuksessani keskustelun kolmeen vaiheeseen, joista ensimmäinen tapahtui Suomessa syksyllä 1902, toinen syksyllä 1903 Pohjois-Amerikassa amerikansuomalaisen työväenliikkeen keskuudessa ja kolmas jälleen Suomessa vuosina 1905–1907.

Tutkimukseni lähtöajatus on, että teosofia toimi keskustelussa oikeaoppisen työväenliikkeen vastakohtana, jota vasten työväenhistorian kannalta keskeisiä käsitteitä – työväenliike, työväenliike, sosialismi – määriteltiin. Esitän siis, että suomalaisen sosialismin rajoja muodostettiin vuorovaikutussuhteessa teosofian kanssa: teosofian arvosta käydyn kollektiivisen neuvottelun aikana tarkentuivat työväenliikkeen ja sosialismin kaltaisten käsitteiden sisältö ja niiden hyväksyttävät käyttötavat.

Toisaalta tutkimuksessani nousee esiin myös suomalaisen työväenliikkeen varhaiseen aatteelliseen muotoutumiseen vaikuttanut maantieteellisiä rajoja ylittänyt, suomalaisen ja amerikansuomalaisen työväenliikkeen välinen vuorovaikutussuhde. Tähänastinen työni on osoittanut, että suomalaisen ja amerikansuomalaisen liikkeen keskuudessa käydyt keskustelut teosofiasta olivat kytköksissä toisiinsa, eikä keskusteluja kummallakaan mantereella voi täysin ymmärtää ottamatta huomioon niiden välisiä yhteyksiä. Teosofiakeskustelun kautta avautuu siis ylitsemaailmaisen näkökulma suomalaisen työväenliikkeen aatteellisen rajaamisen prosessiin.

Pekka Raittinen

pekka.raittinen@pp.inet.fi

Helsingin yliopisto, yleinen kirjallisuustiede

”ON MAAMME KÖYHÄ, SIKSI JÄÄ” – Kuisman ”sisäinen imperialismi” ja Seitsemän veljestä

Taloushistorioitsija Risto Kuisma (1999) on käyttänyt termiä sisäinen imperialismi puhuessaan suomalaisten metsäerämaiden, vesistöjen ja koskien valloituksesta 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Tämän – tuon ajan siirtomaamahtien imperialismiin kotikutoisen version – ideologisena oikeutuksena toimi Kuisman mukaan tuolloin luotu ”valtionuskonto”, jossa yhdistyivät uudisraivaajamentaliteetti, fennomaaninen ideologia ja edistysusko ja joka lupasi materiaalista hyvinvointia köyhälle maatalousmaalle (emt.). Voisi sanoa, että luonnon ja ihmisen toiminnan rajat ja suhde määriteltiin tuolloin uudelleen siirryttäessä moderniin aikaan, jota leimasivat metsien taloudellinen hyödyntäminen, teollisuuskapitalismi ja kansallisvaltion vähittäinen syntyminen.

Mielenkiintoisen Kuisman analyysistä tekee se, ettei taloushistoriallista kehityskulkua nähdä siinä jonkin pakon tai determinismin sanelemana, vaan se nähdään neuvotellun erilaisten kulttuuristen, poliittisten ja taloudellisten diskurssien risteyskohdassa. Itse edustamani ekokriittinen kirjallisuudentutkimus tutkii juuri tällaisia ”suuria tarinoita” ja viitekehyksiä, joiden avulla ihminen hahmottaa kulttuurin ja luonnon suhdetta ja rakentaa kuvaansa luonnosta (vrt. Garrard 2004).

Vaikka väitöskirjani tutkimuskohde Seitsemän veljeksien on useimmiten nähty kuvaavan 1800-luvun alun agraariyhteisöä ja -yhteiskuntaa, voisi Kiven teoksen kirjoitusajankohdan – 1860-luvun loppupuolen – ideologisten suuntausten ja diskurssien heijastuvan jollain tavalla sen sisältöön. Voisiko Kuisman kuvaaman sisäisen imperialismiin ajatella olevan jo nupullaan veljesten rakentaessa Impivaaraan uudistilansa ja kesyttäessään erämaasta lisää elintilaa resursseikseen?

Anna Rajavuori

Poliittinen historia, Helsingin yliopisto

anna.rajavuori@helsinki.fi

Valoa pimeään. Sosialistien agitaatiomatkat maaseudulle

Matkasaarnaajat, valistuspuhujat ja 1900-luvun vaihteesta myös poliittiset agitaattorit kiertelivät kylistä kyliin levittäen ja kaupaten aatteitaan. Eduskuntaudistuksen vuoksi Sosialidemokraattisen Puolueen agitaatio- ja valistustoimintaa ryhdyttiin järjestämään

pääosin vaalipiireittäin vuonna 1906. Tärkeänä agitaatiomatkojen kohteena olivat vaalipiirin ns. pimeät seudut, joilla ei ollut aktiivista työväenliikkeen toimintaa. Piirijärjestön palkkaamat kiertävät puhujat tekivät jopa kuukausia kestäviä puhujamatkoja maaseudulle. Toimenkuvaan kuului paitsi puheiden pitäminen myös sosialistisen kirjallisuuden ja työväenlehden osuuksien myyminen sekä avustaminen yhdistystoiminnassa.

Käsittelen esitelmässäni sosialistiagitaattorin työtä. Miten sosialismia levitettiin käytännön tasolla kylästä kylään, ja millaisia kiertueita puhujat tekivät? Miten agitaattorit matkustivat, ja miten heidät otettiin keskisuomalaisella maaseudulla vastaan? Esitelmäni lähdeaineistona ovat SDP:n Vaasan läänin itäisen vaalipiirin agitaattorien Aapo Attilan, Juho Etelämäen, Santeri Mäkelän, Oskari Suutalan ja Onni Tuomen matkakertomukset vuosilta 1907–1909.

FM Kaarina Reenkola

Kaarina.reenkola@pp.inet.fi

KULTTUURIADRESSIN MATKASSA 1899 – MITÄ JÄLKIÄ JÄI?

Kulttuuriadressin taustoja, sen tehtävää ja toteuttamista voi tarkastella paitsi konkreettisena rajoja ylittävänä organisaationa niin myös abstraktina, aatteellisena ilmiönä. Kulttuuriadressin allekirjoittajat painottivat asiansa epäpoliittisuutta ja osoittivat kunnioitusta Venäjän keisari Nikolai II kohtaan. Mikä oli kulttuuriadressin allekirjoittaneiden sanoma ja miten siihen suhtauduttiin Suomessa kesällä 1899? Kulttuuriadressin keräämistä, lähetystön paluumatkaa Pietarista ja sen aiheuttamaa väkijoukkojen kokoontumista Suomessa on mielenkiintoista lähestyä erityisesti 1800-luvun lopulla rajoja ylittävien ilmiöiden kautta.

Lähetystöä oli paluumatkalla saattelemassa Heikki Renvall. Tarkastelen aihetta hyödyntämällä hänen kirjeenvaihtoon kirjaamiaan muistikuvia matkasta. Renvall on kirjoittanut kirjeisiin oman näkemyksensä kulttuuriadressin vaikutuksista, mutta mitä muita, näennäisesti ei-poliittisia kulttuurijälkiä voisi havaita rajat ylittäneen prosessin seurauksena - vai jäikö mitään jälkiä?

FM Kaarina Reenkola, Helsingin yliopiston yleisen historian jatko-opiskelija. Väitöskirjani työotsikko on ”Nuorsuomalaisen Heikki Renvallin omakuva ja näkemyksiä kehittyvästä Euroopasta 1896-1911.”

Esa Ruuskanen, FT, Akatemiatutkija
HuTK (historiatieteet)
Oulun yliopisto

KUINKA LUONTO MUUTETAAN ARVOTTOMAKSI: YLIRAJAISEN TIEDONSIIRRON AREENAT JA VAIKUTUKSET SUOLUONNON ARVOTTAMISEEN BALTIASSA 1770–1910-LUVUILLA

Lähestyn todellisten ja kuvitteellisten tilojen ja rajojen siirtymää kahdesta näkökulmasta. Ensinnäkin tutkin sitä, mikä vaikutus valtion rajat ylittävällä tiedonsiirrolla oli baltiansaksalaisten suoluontoa kohtaan osoittamille arvoille, käsityksille ja toimintamalleille. Erityyppiset suot kattoivat tutkittavana ajankohtana yli kolmanneksen Baltian provinssien pinta-alasta. Luonnonresurssien tehokkaammasta hyödyntämisestä tuli baltiansaksalaisille merkittävä olemassaolon- ja identiteettikysymys, jolla haluttiin vahvistaa heikkenevää taloudellista asemaa, ryhmän kiinteyttä sekä merkitystä Pietarin vallanpitäjien silmissä. Baltiansaksalaisten toiminta rakentui pitkälti ulkomaisten – etupäässä englantilaisten, hollantilaisten ja saksalaisten – innovaatioiden jäljittelylle, omaksumiselle ja jälleenkehittämiselle. Suoluonnon osalta oli olennaista sen leimaaminen täysin arvottomaksi ja jopa vahingolliseksi ilman ihmisen jalostavia toimenpiteitä. Sivistyksen oli ulotuttava myös luontoon: sen haitalliset piirteet (suot, kosteikot, kitukasvuiset pensaikot) oli hävitettävä, ja sen arvokkaita piirteitä (metsät) oli vaalittava ja osittain jopa suojeltava.

Toiseksi tutkin rajojen piirtymistä eri luontotyyppien välille. Luonto oletetaan paljolti myös kulttuuriseksi konstruktioksi, joka syntyy muun muassa leimaamisen ja rajaamisen kautta. Lisäksi lähtöolettamuksena on, että ennen ideaa luonnosta täytyy olla idea tilasta. 1700-luvun loppupuoli ja 1800-luku muodostivat merkittävän taitekohdan luonnon leimaamisessa ja rajaamisessa Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa sekä niiden taloudellisessa vaikutuspiirissä muilla mantereilla. Yhtäältä tietoa luontoon liittyvästä historiasta, geologiasta ja kemiasta kertyi koko ajan lisää, toisaalta tästä tiedosta tuli pohja taloudelliselle toiminnalle, jossa haettiin keinoja uusien luonnonresurssien osoittamiseksi, löytämiseksi ja hyödyntämiseksi. Soiden osalta tämä liittyi sekä niiden maantieteelliseen laajuuteen että maaperän alla piileviin, hyödyntäjänsä odottaviin rikkauksiin.

Päivi Salmesvuori

paivi.salmesvuori@helsinki.fi

Easily Contaminated Disease? Common Elements in Trance preaching in the 19th century

Trance preaching, or sleeping preaching as it is also called, was an astonishingly popular activity in the 19th and 20th century Finland. However, the phenomenon is known also e.g. in the 16th century Spain, Germany and in the 19th century America. In my paper I ask: what are the common roots of the phenomenon, what is its relation to hysteria, somnambulism and the developing psychiatric discipline, and finally, how did the preachers understand and use the role of prophecy in their trance performances? I argue that many ideas and currents, as for example mesmerism and hysteria, traveled through continents back and forth. One such “ism” was spiritualism that became very popular in America in the 1850’s and in Finland in the 1890’s. I will investigate the issue through two trance preachers: the American Constantine B. Sanders (d. 1911) and Finnish Helena Konttinen (d. 1916).

Participant of the Academy of Finland project *Fragmented Visions. Performance, Authority and Interaction in Early 20th-century Finnish Oral-literary Traditions* led by Kirsti Salmi-Niklander

Mikko-Olavi Seppälä

teatteritieteen vs. prof. (dos.), Helsingin yliopisto

mikko-olavi.seppala@helsinki.fi

MUSIIKKIKOMEDIA RAJOJA YLITTÄVÄNÄ MUOTONA JA ESITTÄVÄN TAITEEN KENTÄN AMMATTIMAISTAJANA 1840–1910-LUVUN SUOMESSA

Esitelmässä käsitellään musiikkikomediala (esim. operettia, revyytä ja kuplettia) rajoja rikkovana muotona, joka venytti tai mursi vakiintuneita tai oikeina pidettyjä käsityksiä siitä, miten näyttämöteos voi viitata ympäröivään todellisuuteen ja miten esiintyjä voi murtaa illuusion suhteessa yleisöön. Lisäksi musiikkikomediala kuvataan luonteeltaan ylikansalliset rajat vaivattomasti ylittäneenä mutta usein kulloiseenkin esitysympäristöön voimakkaasti adaptoituna, tilannesidonnaisena lajina.

Kiinnostava juonne, johon ei ole kiinnitetty huomiota Suomen teatterihistoriassa, on että musiikkikomedian esittäminen toimi ammattimaistumisen kimmokkeena ja väylänä varsin laajasti Suomen esittävän taiteen kentällä.

Käytännön esimerkkeinä ovat: 1) 1830-1840-luvun ranskalaiset, itävaltalaiset ja pohjoismaiset musiikkikomediala, joita mukailemalla ja paikallisväriä lisäämällä syntyivät ensimmäiset suomalaisina pidetyt näytelmät 2) ammattimaisen Helsingin teatteriorkesterin

synty 1860, 3) operetin vastaanotto 1860-luvulta 1910-luvulle, 4) revyyteatterin vastaanotto 1890-1910-luvulla, 5) kuplettinumeroiden alkuperä ja kuplettilaulajien ammattimaistuminen 1910-luvulla; 6) työväenteattereiden kiinnittämät operettiprimadonnat 1910-luvulla.

Ildikó Sirató FT, Unkari, Budapest
teatterin ja kirjallisuudentutkija, yliopiston dosentti

Unkarin Kansalliskirjasto, Teatterihistorian kokoelman johtaja
Pannon yliopisto, Veszprém

ildiko_sirato@hotmail.com
Mobiili +36-30 3246445

Huone näyttämöllä. 'Pièce bien faite'-tyypin näytelmien näyttämökuva ja sen vaikutus teatteritaiteeseen ja vastaanottamisprosessiin 1850-luvulta alkaen

Esitelmässäni tutkin ranskan Pièce bien faite-tyypin näytelmien lavastus-vallankumouksen, eli uuden näyttämötilan, sisäkatolla peitetyn huonelavastuksen käytön seurauksia sekä teatterityöhön että esitysten vastaanottoon yleisön ja kritiikin piireissä.

Näyttämöillä ilmestyneen peitetyn ja kalustetun huoneen ikkunoineen ja oveineen – realististen, todellisten tilojen kuvitteellisen taidekuvauksen – vaikutus näkyi ja kuulosti heti näyttelijöiden työssä, puhetyylissä ja liikkumisessa. Tästä johtuen teatteriesityksen ja yleisön välinen suhde sekä vastaanottamisprosessi kääntyi, näkijän samastumisen tunne vahvistui, syntyivät uudet moutivirtaukset teatteriesitysten inspiroimana.

Hyvin tehdyn näytelmän porvarillis-realistiset teemat ja tyylikeinot tulivat eläviksi uuden näyttämötilaratkaisun johdosta muodostuneessa näyttämöpuhetyylissä ja näyttelemisessä, jotka lähestyivät (melko nopeasti) ja vaikuttivat suoranaisesti jokapäiväisten ihmisten käyttäytymis- ja puhetyyliin.

Käännös oli huomattava romanttisen teatterikauden jälkeen, jossa näyttelijät ja henkilöt kuten lavastukset saivat olla äärimmäisenkin idealisoituja. Kuten etäisyys näyttämön ja katsomon välillä sekä fyysisessä että hengellisessä, tunteellisessa mielessä oli melko iso, suhde ja kommunikatio teosten ja katsojien välillä oli hierarkkinen. Se muuttui uuden näyttämökuvan ja esitystyylin johdosta 1850-luvulla Pariisissa ja hyvin nopeasti koko Euroopassa uusien näytelmien ja teatterin uuden taiteellisen ja sosiaalisen roolin ilmestyessä.

Uusi lavastustyyppi herätti huomiota sekä kritiikin että katsojien piireissä ja historiallisessakin mielessä oli pitkävaikutteinen, vaikka 1870-luvulla Meiningen-tyyli (eli romantiikan jälkivaiheena ilmestyneen ”historiallisen realismin” lavastustekniikka) ja vuosisadanvaihteen jälkeen syntyneet avatgarde-virtausten teatterintekemisen ideat

uudistivat teatteritilat ja lavastustaiteen; sekä näyttämötekniikka kehittyi sähkövalaistuksen ja revolverinäyttämön, myöhemmin projisoinnin ja muiden uudistusten johdosta. Paperin teemaan liittyvät esimerkit ovat sekä puhenäytelmistä että operetteista Suomesta ja kautta Eurooppaa.

Anne Sivuoja-Kauppala

Taideyliopiston Sibelius-Akatemia

Violetta en voyage: Pariisi, Tukholma, Helsinki 1860–1870-luvuilla

Giuseppe Verdin ooppera *La traviata* kantaesitettiin Venetsiassa 1853, ja ranskalaisen version (*Violetta*) ensi-ilta oli Pariisissa 1864, Théâtre lyriquessa, pääosassa ruotsalainen Kristina Nilsson (1843–1921). Tuon esityssyklin näkivät mm. Kaarlo Bergbomiin lähipiiriin kuulunut Otto Florell, joka raportoi Nilssonin triumfista kirjeissään Kaarlo Bergbomille, ja ruotsalainen teatteriohjaaja Ludvig Josephson (1832–99). Myös ruotsalainen oopperalaulaja Signe Hebbe (1837–1925) oli tuolloin Pariisissa ja yritti turhaan saada esiintymistilaisuuksia samaisessa Théâtre lyriquessa. Sittemmin Josephson ohjasi itse *La traviatan* (ruots. *Den vilseförda*, es. myös nimellä *Violetta*) Kuninkaalliseen oopperaan (Tukholma, ensi-ilta 21.2.1868) ja Kristianina oopperaan 1875. Kuninkaallisen oopperan taiteilijaseurue kiersi omaan lukuunsa enemmän ja vähemmän lyhennettyjen *Vilseförda*-esityksen kanssa mm. Helsingissä, Kristianiassa ja Göteborgissa, jossa Violettan roolin lauloi suomalainen Ida Basilier (1846–1928). Vaikka Pariisissa ei onnea ollutkaan, Signe Hebbe pääsi tekemään Violettan roolia Tukholmassa ja myöhemmin Kristianiassa, jossa hän vuorotteli pääroolissa Ida Basilierin kanssa. 1876 Kaarlo Bergbom vihdoin suostui ottamaan moraaliselta arvoltaan kyseenalaisena pitämänsä *La traviatan* Suomalaisen Oopperan näyttämölle Arkadia-teatteriin, jossa pääroolin lauloivat Ludvig Josephsonin koulumat Ida Basilier ja Signe Hebbe. Matkalla Pariisista Helsinkiin *Violetta (La traviata)* koki monia muodonmuutoksia, kun sitä esitettiin erilaisissa oopperataloissa, erilaisilla resursseilla, eri kielellä. Pariisin esityksen merkityksellisyyttä korostaa lisäksi painettu ns. *mise-en-scene-libretto*.

Keskittymällä esitelmässäni yhden esityksen sijasta useisiin *La traviata/Violetta* -esitykseen pyrin demonstroimaan oopperan esitystradition rakentumista ja sitä, kuinka oopperateos ylittää kansalliset ja kielelliset rajat. Toinen keskeinen tavoitteeni on osoittaa, kuinka oopperan esitystraditio on väistämättä luonteeltaan transnationalistinen.

Johanna Skurnik

Tohtorikoulutettava

Yleinen historia, Turun yliopisto

jeskur@utu.fi

Boundaries as processes. The meanings of intercolonial boundaries in mid-19th century Australia

Understanding boundaries as historically contingent instead of natural entities has been identified as a fruitful starting point for studies on 19th century cartographical and geographical practices. Recently discussed by scholars of geography and history of cartography, boundaries are seen as fluid and porous processes.

In this paper I investigate how the establishment of intercolonial boundaries in 19th century Australia was understood and experienced. Often noted as mere parts of the process of state formation, examination of these boundaries offers insights into 19th century British ideals of organizing colonial space. As the practices of establishing boundaries were numerous stretching from the legislative acts to cartographical representations and the demarcation of the line on the ground, the varied meanings of boundaries is evident.

Usually boundaries were delineated on maps and proclaimed through legislative acts without prior knowledge of the characteristics of the environment they would cross. Sometimes, however, as in the case of the boundary between New South Wales and Victoria, natural features were used as the basis of the boundary. Occasionally, as in the case of the colony of Queensland established in 1859, new colonies did not at first have clear boundaries in all directions. Instead, they were established and altered as the capabilities and possibilities of the colony became clearer. Delineating territories with boundaries was therefore a process in which administrative, legislative, surveying, and cartographical practices intersected.

Through the case of colonial Australia I argue that examination of boundaries should be sensitive to their varying significance to the territories they bound. In the case of 19th century Australia, the connections between the colonial space and its boundaries were not stable but depended of the ways of knowing the territory in question. Therefore, examination of the constantly transforming meanings of intercolonial boundaries contributes to the topical discussion on the complex relationship between boundaries, territories and territoriality from a historical perspective.

Elina Sopo, PhD/FT

Affiliation: University of Turku

Cultural Heritage Studies

Contact: elina.sopo@utu.fi

tel. +358505822472

Observations on the encouragement of local cultural specificity and identity formation of Finland by the Russian Empire

A great number of descriptions, perceptions and images of the museum- and art-historiography in Finland have traditionally been based on a nation-centred perspective. The basic frame of analysis for the construction of Finnish art- and museum-history seems to have favoured the opposition between centre and periphery and the concentration on certain national movements, while marginalizing the role of the imperial centre.

This paper presents an alternative for earlier models of interpretation, representing recent trend in historical studies of the Russian Empire, conceptualizing Russian history more through the interdependent relationship between the imperial centre and the “peripheries” than offered by the traditional narratives. Focusing on the period between 1846 and 1881, through an institutional case example (the foundation of the Finnish Art Society) it is possible to recognize not only the restrictive, but, at times, encouraging role of the empire in the process of the national identity formation in the empire’s “periphery” (Finland). This naturally requires paying particular attention to the interweaving interests of the centre and local actors as well as apprehending that the two-fold cultural encounter is not a one-way, unilateral process. The mechanics of the cultural interaction and mutual influence goes not only from the centre to the periphery, but the other way, too. The transition of two-fold intercultural influences is in this paper exemplified through description of social ties and interaction between the founding member of the Society, Magnus von Wright and the Russian imperial authority.

Mari Tanninen

mttann@utu.fi

Tohtorikoulutettava, Yleinen historia, TY

Tekstien, tilastojen, ihmisten ja käytäntöjen virtoja. 1800-luvun wieniläinen prostituutiodebatti osana monitasoisia, ylijärjestyksiä verkostoja

Prostituution viranomais sääteily muodosti Wienissä toistuvan julkisen keskustelun ja kirjoittelun aiheen 1850-luvun loppupuolelta aina 1900-luvun ensimmäisille vuosikymmenille saakka. Tuona aikana ns. prostituutiokysymykseen ottivat kantaa sekä lääketieteilijät, viranomaiset ja lehdistö että esimerkiksi feministit ja kulttuurivaikuttajat. Vuonna 1873 käyttöön otetun sääteilyjärjestelmän kannattajat katsoivat prostituution lisääntyneen hälyttävästi Wienin nopean väestönkasvun tukemana. Tämän seurauksena kaupunkia uhkasivat sukupuolitautien leviäminen sekä moraalinen rappio.

Paikallisille olosuhteille ja keskusteluille annetun painoarvon ohella wieniläisessä prostituutiodebatissa keskeiseen rooliin nousivat muista kaupungeista poimitut esimerkit sekä kansainväliset kirjallisuusviittaukset. Myös prostituution säätelyn käytännöt, kuten prostituoitujen rekisteröinti sekä säännölliset lääkärintarkastukset, perustuivat eurooppalaiseen esikuviin. Esitelmäni tarkoituksena on tarkastella wieniläistä prostituutiokysymystä monitasoisena, ylijärjaisena ilmiönä, jossa paikalliset olosuhteet ristesivät ja muodostuivat vuorovaikutuksessa kansallisen lainsäädännön, maiden ja kaupunkien rajat ylittäneiden vaikutteiden ja ihmisten liikkeen sekä eri tieteenaloilla käytyjen keskusteluiden kanssa. Lisäksi pohdin prostituutiodebatin tarjoamia näkökulmia valtiovallan ja kaupunkien sekä keskustan ja periferian välisiin suhteisiin. Näin esitykseni valottaa uudella tavalla niitä laajempia verkostoja, joissa paikallinen prostituutiota koskeva toimintapolitiikka sekä siihen kytkeytyneet käsitykset kaupungista, hygieniasta, sukupuolesta ja sosiaalisesta asemasta muodostuivat ja olivat osana. Esitykseni pääpaino on wieniläisessä prostituutiodebatissa keskeiseen rooliin nousseiden lääketieteilijöiden kirjoituksissa.

FT Irma Tapaninen

irma.tapaninen@pp.inet.fi

Suomen ja Pohjoismaiden historia

Helsingin yliopisto: Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteen tutkimuksen laitos

Tekijän ja romaanihenkilön sekoittuminen: esimerkkitapauksena Algot Untola ja Harhama

Esitelmäni käsittelee fiktiivisen ja non-fiktiivisen kirjallisuuden rajanylitystä kirjailija Algot Untolan (1868 – 1918) tapauksessa, sillä hänen Irmari Rantamalan nimellä julkaistu esikoisteoksensa *Harhama* (1909) sai ilmestyessään omaelämäkerrallisen tulkinnan, joka on vaikuttanut kirjailijan elämäkertaan merkittävästi. Väitöskirjassani *Karnevalistinen henki – Algot Untolan varhaistuotanto ja virallisen kulttuurin muutos* olen pyrkinyt purkamaan tuolloin syntynyttä tulkintaa ja tarjoamaan vaihtoehtoisen tulkintamallin, jossa *Harhama* nähdään epäonnistuneen symbolistisen teoksen sijaan karnevalistista yhteiskuntakritiikkiä ilmaisevana teoksena. *Harhaman* saamaan alkuperäiseen tulkintaan vaikutti se, että aikakauden kirjallisuuskriistoissa kulttuuriradikaalit kirjailijat olivat puolustaneet oikeuttaan elää omaa, teoksissaan esittämäänsä elämänfilosofiaa todeksi. Tutkimuksessani olen sen sijaan perustellut tulkintaa, jonka mukaan tekijä tutki ja pohti *Harhamassa* kulttuuriradikaalien kirjailijoiden esittämiä väitteitä ja polemisoi piilotetusti niitä vastaan. Niin ollen esitelmä käsittelee myös rajanylitystä symbolistisen ja karnevalistisen kirjallisuuden välillä. Symbolistisen tulkinnan syntymistä edesauttoi tuolloin nousussa ollut

biografisen kirjallisuudentutkimuksen suuntaus, jossa kirjailija nähtiin aina lähes henkilöhaamoihinsa sulautuneena. Omassa tutkimuksessani sovellan Mihail Bahtinin kieli- ja kirjallisuusteoriaa, jossa kirjailija kokonaisuutena ja päähenkilö kokonaisuutena kuuluvat eri tasoille: edellinen kuuluu reaalimaailmaan ja jälkimmäinen teoksen fiktiiviseen maailmaan. Kolmantena rajanylityksenä esitelmäni käsitteleekin rajaa kulttuurituotteiden ja reaalimaailman välillä.

Kirsi Tuohela

Kotimainen kirjallisuus

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Turun yliopisto

kirsi.tuohela@utu.fi

Minän rajat. Lapsuus suomalaisissa 1800-luvun omaelämäkerroissa

Moderni lapsuus hahmottui 1800-luvun mittaan kun valitusajattelun ja romantiikan perintö rantautui myös Suomeen ja sai omat tulkintansa esimerkiksi Zachris Topeliuksen (1818–1898) lapsikuvauksissa. Romantiikan nostalgisoima lapsuus menneenä ja menetettynä täydellisyyden tilana, kaipauksen kohteena, sai seurakseen kasvatusta koskevia uusia periaatteita. Jean-Jacques Rousseau (1712–1778) viatonta ja luonnollista lasta korostava ajattelu haastoi oppia ja kuria korostavan kasvatuksen. Viattoman lapsen ajatus levisi kaikkialle länsimaihin, mutta se kohtasi myös esimerkiksi ankaran uskonnollisuuden muovaavan kuritettavan lapsen ja isänmaallisuuden ylevöittämän ajatuksen lapsesta kansan huomenena.

Esitelmäni pureutuu lapsuuden ideaan erityisessä aineistossa, omaelämäkerroissa, ja tarkentuu ajatukseen omasta henkilökohtaisesta ja kerrotusta lapsuudesta osana oman elämän kokonaishahmotusta. Katson millainen elämänvaihe, mutta myös millainen minuuden perusta ja persoonallisuuden ydin lapsuus on kahdessa 1800-luvun keskeisessä omaelämäkerrassa, Fredrika Lindqvistin (1796–1841) teoksessa, *Anteckningar från min inre och yttre levnad* (1840/1979) ja Anders Ramsayn (1832–1910). *Från barnår till silferhår* (1904–1907).

Riina Turunen, FM, Suomen historian tohtorikoulutettava

Jyväskylän yliopisto, historian ja etnologian laitos

PL 35 (H), 40014 Jyväskylän yliopisto

riina.j.turunen@jyu.fi

Uutta alkua etsimässä. Muuttaminen vararikkoisten strategiana 1800-luvun jälkipuoliskon Suomessa

Konkurssin jälkeen paikkakunnalta pois muuttaminen oli tyypillistä 1800-luvun jälkipuoliskon suomalaisessa yhteiskunnassa. Entinen asuinpaikka jätettiin erityisesti uusien elinkeinomahdollisuuksien toivossa. Kyse oli toimintastrategiasta, jolla pyrittiin uuteen alkuun toisella paikkakunnalla. Päätöstä muuttamisesta tai jäämisestä ei kuitenkaan tehty ainoastaan taloudellisin perustein, vaan myös konkurssin sosiaaliset seuraukset vaikuttivat siihen. Lähtemisen ja jäämisen tarkastelu korostaa taloudellisen ja sosiaalisen elämänpiirin yhteen kietoutumista yhä autonomisen ajan Suomessa. Esitelmäni osoittaa, kuinka taloudellisella pärjäämisellä ja itsenäisyydellä oli suuri merkitys yksilön sosiaalisen aseman rakentumisessa tai tässä tapauksessa erityisesti uudelleen rakentumisessa. Tarkastelun kohteena ovat erityisesti sisämaan pienen ja nuoren kaupungin, Jyväskylän, konkurssitekijöiden elämä konkurssiprosessin loppumisen jälkeen. Tutkimuksen kohteena olevia yksilöitä ja perheitä tarkastellaan mikrohistoriallisen tapaustutkimuksen keinoin. Konkursstentekijöiden elämänkohtaloiden yksityiskohtainen analyysi ja vararikkoisten strategisten valintojen tarkastelu mahdollistaa niiden tekijöiden esiin nostamisen, jotka olivat yhtäältä liikkeeseen työntäviä ja toisaalta paikkakunnalla pysymistä edesauttavia voimia. Syväluotaamalla yksilöihin ja heidän kokemuksiinsa voi tuoda ilmi sitä ilmapiiriä, joka 1800-luvun jälkipuoliskon suomalaisessa yhteiskunnassa annettiin taloudelliselle epäonnistumiselle. Oliko yksilöllä oikeutta aloittaa uudelleen sen jälkeen, kun hän oli hukannut velkojensa omaisuutta ajautumalla maksukyvyttömyyden tilaan? Esitelmä on osa väitöskirjatutkimustani Suomen 1800-luvun konkursseista ja konkurssintekijöistä, jossa käsittelen yhteiskunnan modernisaatiota ja taloudellista kehitystä erityisesti vararikkojen kautta

TM Olli Viitaniemi

olli.viitaniemi@helsinki.fi

Luvattomat rajanylitykset talonpoika Antti Pyykön käsikirjoituksessa ”Jesuksen nimen yxi lohdullinen huwitus” (1820)

Paavo Ruotsalaisen ja Henrik Renqvistin johtamat kansanherätykset aiheuttivat levottomuuksia, joiden johdosta Porvoon piispa Molander teki vuonna 1822 piispantarkastusmatkan Iisalmelle, Nilsiään ja Liperiin. Piispantarkastusmatkallaan piispa Molander törmäsi Pielisen Karjalassa rahvaan levittämiin mystis-spiritualistisiin käsikirjoituksiin, joihin ilmeisesti lukeutui pielisjärveläisen talonpojan Antti Pyykön (1794–1832) käsikirjoitus ”*Jesuksen nimen yxi lohdullinen huwitus*”. Pyykön käsikirjoitus sisältää mm. suomenkielisen kopion katkelmasta Erland Dryseliuksen (1641-1708) teosta *Kyrko-historia*

öfver Nya Testamentet (1708), jota tiettävästi ei ole julkaistu suomeksi. Pyykön käsikirjoituksen olemassaolo on siten pienoinen mysteeri: kuinka kopio tuntemattoman suomentajan laatimaa painamatonta käännöstä oli joutunut syvälle Pohjois-Karjalaa?

Esitelmäni lähestyy Pyykön käsikirjoitusta kolmen rajan ylityksen näkökulmasta:

Käsikirjoituksesta aukeaa ensinnäkin "from below" -näkökulma aatteiden leviämiseen kirjoitusten välityksellä yli kieli- ja maakuntarajojen. Erityisesti niin kutsuttu Pohjanmaan mystikkoliike – jonka kautta Pyykkö luultavimmin pääsi kosketuksiin Dryseliuksen tekstin kanssa – käänsi ja levitti käsikopioina kirjallisuutta ohi sensuuriviranomaisten 1700–1800-lukujen taitteessa.

Toisaalta rahvaan siirtymä suullisesta kirjalliseen kulttuuriin oli mahdollistamassa tämänkaltaisen kulttuurin syntyä. Pyykkö itse on edustava esimerkki verrattain varhain kirjallistuneesta itäsuomalaisesta talonpojasta, joka hankki, luki, kopioi ja levitti kirjallisuutta.

Kolmanneksi heränneiden lukema ja tuottama pietistinen kirjallisuus oli vaikuttamassa paikallisyhteisön sosiaalisten rajojen uudelleen muovautumiseen. Pyykkö käsikirjoituksensa itselaatimassa osuudessa hyökkää kovin sanoin surutonta papistoa vastaan ja peräänkuuluttaa totista kääntymystä ja mielenmuutosta. Näin Pyykkö ylittää perinteisen kolmisäätyopin ja kirkkokurin rajat, jossa hengellinen opetus seurakunnassa oli rajautunut hengellisen säädyn tehtäväksi.

Esitelmäni liittyy Savo-Karjalan heränneiden talonpoikien kirjallistumista 1800-luvun alussa käsittelevään väitöstutkimusprojektiin.

Anna-Maria Wiljanen, PhD, Art History

University of Helsinki, UPM-Kymmene Cultural Foundation,

anna-maria.wiljanen@upmks.fi

Abstract: From centre to periphery - The place myths and mobility in the context of European Artists' colonies

My presentation focuses on two specific questions: the place- myth and place-image and how they affected the mobility of the artists in the context of European artists' colonies at the end of 19th century. I will use Scandinavian and Central-European artists' colonies as case studies.

I begin by presenting the phenomenon of artists' colonies. They formed a significant, yet still to this day quite unresearched phenomenon in the 19th century art history. The artists' colonies were established most often to rural villages where the artists lived and worked for a

certain period of time. Some of the artists came year after year to the same location, others more seldom. These colonies could be seen as a protest against the industrialization. The artists' felt in one sense obligated to capture an unspoiled nature to canvas before it would vanish forever.

Rob Shields defines in his publication *Places on the Margin. Alternative geographies of modernity* (1991) a place-myth as a skein of expectations, hopes, stereotypes and associations that are attached to a place. Shields claims that people attribute certain characteristics to places. He develops his idea further and suggests that a place-image is created when over-simplification, stereotyping, labelling and prejudices are crystallised into symbolic formations. So, a group of place-images form a place-myth. The place-myth functions as a powerful tool that keeps the image of a place alive in people's minds even after the image has changed.

I shall emphasise that both the place-myth and the place-image had a strong impact on the mobility of the artists. Most of the artists travelled to the European art centres, for example to Paris or to Düsseldorf, for their studies. The search for authenticity and also the high living costs, got the artists to look away from the centre towards the periphery. I will implement to this discussion the centripetal vs. centrifugal forces by Peter Howard. According to Dean MacCannell's publication *The Tourist* tourism offers one of the central modern experiences of continuity, comfort and unity in the middle of the fragmented and uprooted modernity. So, the artists were looking for the genuine landscape, the genuine people and the genuine way of life. They captured their findings to canvas. The artists arrived to the rural places as artist-tourists and their paintings attracted tourists. When artists realised that the landscape wasn't anymore unspoiled, they moved further to another place. This kind of mobility didn't respect any nationalistic boundaries.

My presentation will show, that place-myth and the place-image affected the mobility of the artists from art centres to periphery, which in turn affected the spread of the artists' colony phenomenon. I will present a map of the artists' mobility.

VALMIIT SESSIOT

Kulttuurin vaeltavat käsitteet

Puheenjohtaja: Hannu Salmi

Travelling Notion of Culture -hanke, Suomen Akatemia

Kulttuurihistoria, Turun yliopisto

Kulttuurin vaeltavat käsitteet -sessio pohtii, kuinka tilallinen mielikuvitus määritteli kulttuuria ja sivilisaatiota 1800-luvun alun Euroopassa ja millaisia tilallisia sisältöjä ja kertautumia kulttuurin ja sivilisaation käsitteet saivat. Lähtökohtana on ajatus eri perinteistä nousevien käsitteiden – kuten 'kulttuuri', 'sivilisaatio' ja 'Bildung' – Eurooppaan piirtämistä päällekkäisistä kartoista. Etsimme katkoksia ja murroksia, jotka päästävät ymmärtämään, millaisia yhteyksiä 1800-luvun alun tilallisella mielikuvituksella oli kulttuureista, kulttuurialueista ja -perinnöstä.

Asko Nivala: *Katastrofaalinen vallankumous ja romanttinen kulttuuri*

Esitelmäni pohtii Ranskan suuren vallankumouksen brittiläistä ja saksalaista vastaanottoa suhteessa ylevään esteettiseen kokemukseen sekä maantieteellisiin rajoihin. Irlantilainen filosofi ja politiikan teoreetikko Edmund Burke (1729–1797) oli kuuluisimpia Ranskan vallankumouksen ulkomaisia kommentoijia. Burke oli myös vaikutusvaltainen 1700-luvun estetiikan teoreetikko, joka esimerkiksi vakiinnutti 'ylevän' käsitteen kauneuden rinnalle. Mielenkiintoisella tavalla Burke vertasi Ranskan vallankumousta ja sitä seurannutta sekasortoa maanjäristykseen. Tällä hän viittasi – paitsi Lissabonin maanjäristyksen kaltaisiin katastrofeihin – myös ylevän kokemuksen siirtämiseen luonnon alueelta kulttuuriin. Burke oli vaikutusvaltainen myös saksalaisessa keskustelussa. Esimerkiksi Immanuel Kant ja saksalaiset varhaisromantikot Friedrich Schlegel ja Novalis kehittivät eteenpäin hänen ylevän analyysiään ja sovelsivat sitä edelleen Ranskan vallankumoukseen. Mielenkiintoisella tavalla naapurimaan poliittisten tapahtumien puolueeton arvostelu sekä kokeminen ylevänä tapahtumana edellytti maantieteellistä etäisyyttä, jonka Englannin kanaali tai Rein-joki mahdollistivat.

Janne Tunturi: *Antiikin koloniat ja moderni Kreikka: historiallisen sivilisaation ja kansallisvaltion eriparaisuus 1800–1830*

Esitykseni tarkastelee tapaa, jolla 1800-luvun alun tieteellisissä teksteissä käsiteltiin antiikin kreikkalaisten Italiassa, Pohjois-Afrikassa, Mustanmeren rannalla ja Anatoliassa sijainneita kolonioita. Ne oli laskettu osaksi kreikkalaista sivilisaatiota, mutta niiden asema tuli ongelmalliseksi, kun ajatus modernin Kreikan itsenäistymisestä voimistui. Nostan esille tilallisen ajattelun monikerroksisuuden, kun pohdin 1800-luvun alun sivilisaatiokäsitysten suhdetta aikakauden nousevaan nationalismiin.

Heli Rantala: *Pohjoismaisten matkaajien tilallinen mielikuvitus ja eurooppalaisen sivilisaation paikat*

Esityksessäni tarkastelen fyysisen liikkeen ja matkustamisen suhdetta käsitteellisen ymmärryksen muotoutumiseen. Tutkimuskohteenani ovat pohjoismaisten matkaajien tuottamat matkakuvaukset sekä näiden kautta avautuvat erilaiset päällekkäiset ja myös toisistaan poikkeavat mallit, joiden avulla tilallista kulttuurista mielikuvitusta on rakennettu. Kiinnostukseni kohdistuu erityisesti siihen, mitkä olivat keskeiset sivilisaation paikat pohjoisesta näkökulmasta katsottuna ja miten fyysinen liike sekä erilaiset konkreettiset ja mentaaliset rajanylitykset vaikuttivat tämän ymmärryksen muotoutumiseen. Tutkimusaineistona ovat matkakuvaukset ajoittuvat 1700-luvun lopulta 1800-luvun ensimmäiselle puoliskolle ja ne kommentoivat eri tavoin aikakauden murroksia vallankumouksista kansallisten rajojen muuttuviin määrittelyihin.

Juhana Saarelainen: *Tiedon ja runouden kartografia*

1800-luvun alkupuolella suomalaiset kaupungit olivat integroituneet melko hyvin mannereurooppalaiseen älylliseen ilmapiiriin. Sen vaikuttamana monet oppineet uskoivat, että Suomen sisämaasta voitaisiin vielä löytää alkuperäistä kansan tuottamaa

luonnonrunoutta, jota moderni sivilisaatio ei ole turmellut. Kansanrunouden oletettiin antavan tietoa suomalaisten omasta kulttuurista ja menneisyydestä. Säkeiden perifeerinen sijainti oli kansanrunouden aitouden tae ja näin syntyi tiedon ja runouden kartografia, jossa kulttuurin paikaksi osoitettiin älyllisistä keskuksista kaukaiset alueet. Tieto suomalaisista kansanrunoista sekä niistä muodostettu eepos *Kalevala* otettiin Manner-Euroopassa innostuneesti vastaan. Esitelmä perustuu valmisteilla olevaan tekstiin, joka tutkii ajatusten sekä kulttuurituotteiden kaksisuuntaista liikkumista sekä vastavuoroista vaikutusta keskustusten ja periferioiden välillä 1800-luvun alun Euroopassa.

Hannu Salmi: *Tähteys, teknologia, talous. Julkisuuden kulttuuri 1800-luvun alussa*

Esitelmä käsittelee musiikkitähteyden varhaisvaiheita 1800-luvun alussa, ennen kaikkea Niccolò Paganinin ja Franz Lisztin kiertuetoimintaa 1820–1840-luvuilla. Lähtökohtana on pohtia teollistumisen, kulutuskulttuurin, rahatalouden ja uuden teknologian yhteenkietoutuneita historioita, jotka mahdollistivat tähteyden ja maineen nopean, usein odottamattoman ekspansion. Julkisuuskulttuuri haastoi aiempia käsityksiä kulttuurista, mutta samalla, virtuoosien esiintymisten kautta, kulttuuri sai myös uusia muotoja. Paganini ja Liszt eivät olleet kulttuurisen muutoksen tuotteita vaan heidän uransa kehittyi samanaikaisesti aineellisten ehtojen muodonmuutoksen kanssa. Esitelmä pohtii julkisuuskulttuurin käsitteellistä resonanssia ja sitä kulttuuria, jota muovasivat paitsi magneettiseksi luonnehdittujen esiintyjien fyysisuus, heidän esiintymisensä yleisöjen edessä, myös maine, joka irtautui fyysisestä tilasta ja levisi sanomalehtien välityksellä Euroopan rajojen ulkopuolelle.

Jukka Sarjala: *Moneus, sekalaisuus, rihmasto: E. T. A. Hoffmannin dynaamisesta tilakuvauksesta*

Esitykseni käsittelee sitä, miten saksalainen kirjailija, taiteilija ja juristi E. T. A. Hoffmann (1776–1822) kuvasi kaupunkitilaa proosatuotannossaan. Hoffmann oli flanööri eikä koskaan kiinnostunut luonnonmaisemista. Hän viihtyi Berliinin kaduilla, toreilla ja viinituvissa ja sijoitti pienoisromaaninsa *Kultainen malja* (1814) Dresdenin kujille. Tarinoissaan *Ritari Gluck* (1809) ja *Serkkuni kulmaikkuna* (1822) hän taas hahmotti Berliinin kaupunkitilaa ja sen loputtomia yksityiskohtia. Hoffmannin kuvauksissa realistiset ainekset, fantasia, kirjailijan ylistämä ”värikä elämä” ja kaupunkiympäristö kietoutuvat toisiinsa tavalla, joka saa pohtimaan, missä määrin tila tai ympäristö, moninaisten toimijoiden ja liikkeiden verkostona tai kasautumana, on tuottavaa toimintaa itsekin eikä pelkkä osiensa summa.

Mediaalisen taiteen ja kirjallisuuden liikkuvat rajat I-II

Pj. Nina Kokkinen

TaM-tutkija, uskontotiede, Turun yliopisto

Puh. 040-5321660, nina.kokkinen@utu.fi

Mediaalinen taide ja monet siihen läheisesti liittyvät termit (kuten esimerkiksi spiritualistinen taide ja kirjallisuus, kanavoitu taide tai automaattikirjoitus) on historian saatossa kiinnitetty erilaisiin arvottaviin luokitteluihin ja toiseuttamisen käytäntöihin. Jo 1800-luvun loppupuolella termit yhdistettiin hysteriaan ja muihin patologisina pidettyihin mielentiloihin ja 1940-luvulla ne sisällytettiin ulkopuoliseen tai ”toiseen taiteeseen” viittaavan *art brut* -termin alle. Kahdessa, eri tieteenaloja edustavien tutkijoiden esityksistä koostetussa sessiossa pohditaan ja arvioidaan uudelleen näitä mediaalisen taiteen ja kirjallisuuden rajoja. Millainen mediaalisen taiteen käsite on hedelmällinen 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa toimineiden taiteilijoita ja kirjailijoita tutkittaessa? Entä miten välttyä toisintamasta niitä arvottavia luokitteluja ja toiseuttamisen käytäntöjä, joihin mediaalisen taiteen käsitteellinen historia kietoutuu?

Nina Kokkinen (Turun yliopisto, Uskontotiede)

Mestareiden mediaalista taidetta? Yhtäläisyyksiä ja eroja Akseli Gallen-Kallelan ja Hilma af Klintin taiteen tekemisen tavoissa

Esityksessä käydään lyhyesti läpi mediaalisen taiteen käsitteellistä historiaa sekä sen tarjoamia mahdollisuuksia ja ongelmakohtia käsitteenmäärittelylle. Mediaalisen taiteen käsitettä arvioidaan uudelleen nostamalla esiin yhtäläisyyksiä ja eroja kahden vuosisadanvaihteessa toimineen taiteilijan, Akseli Gallen-Kallelan (1865-1931) ja Hilma af Klintin (1862-1944) välillä. Molemmat taiteilijat hyödynsivät ajan okkulttuurissa hellittyä ajatusta ikuisen viisauden mestareista – kuitenkin toisistaan eriävin tavoin. Näkemysten erilaisuus antaa mahdollisuuden tarkastella mediaaliseen taiteen käsitteeseen liittyviä toiseuttamisen käytäntöjä muun muassa sukupuoleen liittyen.

Antti Harmainen (Tampereen yliopisto, Suomen historia)

Uskonnon ja sukupuolen liikkuvat rajat J. H. Erkon teoksissa 1880-luvun lopulla

1880-luvun puolivälin aikoihin kirjailija J. H. Erko (1849-1906) työsti kahta käsikirjoitusta, joista muotoutuivat näytelmät *Tietäjä* (1887) ja *Aino* (1893). Teokset oli laadittu kannanotoiksi 1800-luvun lopun julkiseen keskusteluun, jossa uskonnolle ja sukupuolimoraalille pyrittiin etsimään muuttuvaan yhteiskunnalliseen ilmapiiriin soveltuvia muotoja. Erkon näytelmät ilmensivät kansainvälisiin aatevirtauksiin pohjaavia näkemyksiä, joiden yhtenä komponenttina oli älymystön tuntema mielenkiinto teosofian ja spiritualismin kaltaisia okkulttisia liikkeitä kohtaan. Pohdin esityksessäni näytelmätekstien avaaman näkökulman kautta, miten Erko sovelsi vuosisadan vaihteen okkultismin generoimia käsityksiä osaksi täkäläistä uskonto- ja sukupuolidebattia. Keskeiseksi teemaksi nousee miestaiteilijuus ja sen muuttuva luonne. Erkon linjausten taustalla on mahdollista nähdä myös sukupuolisesti lohkoutuneen mediaalisen taiteen konsepti. Tässä kysymyksenä on, millaisena mediaalisuuden idea näyttäytyi miestaiteilijan kannalta, jonka tuli 1800-luvun lopun normiston mukaan olla riippumaton ja luomisvoimainen yksilö.

Marja Lahelma (University of Helsinki, Art History)

Unconscious Dimensions of Creativity in the Art of Ellen Thesleff and August Strindberg

August Strindberg and Ellen Thesleff are two examples of artists who explored the creative potential of the unconscious mind in their artistic production. The methods they employed are similar to techniques used by mediums who utilized psychic automatism and trance states in order to reach contact with another level of being. The activities of these two artists manifest a fascinating combination of ideas deriving from various sources including modern occultism and the latest discoveries of scientific psychology. An examination of the methods used by Thesleff and Strindberg reveals that far from being marginal occurrences, phenomena like mediumistic and automatic art were highly significant to the overall development of modern art. Through their work we can open a broader perspective into the diverse and often eclectic ways late nineteenth- and early twentieth-century artists drew from occult and mystical ideas without necessarily committing to any specific system of belief. Moreover, Thesleff's case in particular allows us to consider the issue of gender and how it is connected to the intellectual background that gave rise to these artistic methods. In the context of the period, a woman taken over by an unconscious energy was usually perceived as either a hysteric or a medium acting as a passive instrument for a spirit that guides her. However, this self-portrait may be seen as a manifestation of the kind of artistic creativity which arises from the desire to probe the very foundations of our being. At this deepest level of existence, individuality is abolished and things like gender and sexuality lose all meaning. This makes it possible for the artist to overcome the demands and expectations of her environment and grants her access to universal creativity. Like Strindberg, Thesleff boldly associates her own personal creativity with the creative power of God.

Maarit Leskelä-Kärki (University of Turku, Cultural History)

Texts from Two Worlds

In my presentation I will explore writing and authorship in the context of automatic writing. Automatic or passive writing was popular among the spiritualists at the end of the 19th century, and there was a new boom after the First World War.

Bette London has analysed the automatic writing of the interwar period as one particular form of joint writing. She sees that automatic writing is related to many questions concerning authorship and literary production, and as a form of writing it overlaps the spheres of private and public.

We are forced to ask, whether an automatic writer is an author at all, or merely a mediator. And if we don't believe in ghosts speaking through humans, can we interpret that the co-operation of a medium is merely a co-operation with his/her psyche.

These kinds of mediated texts force us to reconsider the relationship of a writer to the past and cultural heritage. As a matter of fact, it makes it clear, that all writing is mediated and encompasses certain elements of co-operation.

In this paper, I will present some ideas concerning automatic writing, gender and spirituality through the case of a Finnish writer, translator, journalist and spiritualist Helmi Krohn (1871-1967).

Tiina Mahlamäki (Turun yliopisto, Uskontotiede)

Taiteilija henkisen maailman todellisuuden välittäjänä Kersti Bergrothin romaanissa Helena, Kristian ja taulu (1920)

Helena, Kristian ja taulu (1920) oli kirjailija-antroposofi Kersti Bergrothin (1886–1975) ensimmäinen suomenkielinen romaani, kirjoitettu hyvin pian hänen kokemansa henkisen heräämisen jälkeen. Romaanin ulkoiset tapahtumat ovat vähäisiä. Arkista ja niukkaa opettajanelämää elävä, naiseutensa ja taiteilijuutensa kanssa kamppaileva Helena tapaa nuoren ja kauniin Kristianin ja rakastuu. He tapaavat vain kahdesti, suutelevat kahdesti ja Kristian matkustaa pois. Myöhemmin Helena saa häneltä suhteen päättävän kirjeen. Romaanin rakkaustarina on siis pääosin kuviteltu, mutta kuviteltunakin sen päättyminen ajaa Helenan syvään kärsimyksen tilaan, kiirastuleen, joka puhdistaa hänet ja kasvattaa hänestä todellisen ihmisen, naisen ja taiteilijan – nämä olemuspuolet ovat romaanissa toisiinsa kietoutuneet. Noustessaan kärsimyksensä yläpuolelle Helena näkee maailman, sen valon ja varjot uudella tavalla. Hän näkee myös henkiseen maailmaan, sillä aloittaessaan jälleen maalaamisen hän löytää oman että kuvaamansa kohteen sisimmän olemuksen – ne sulautuvat yhteen. Helenan maalatessa henkinen maailma tulee näkyviin hänen taiteessaan. Taide ilmaisee itsessään tietoa henkisen maailman todellisuudesta.

Tutta Palin

“Tales of the Sun King”: The Initiated Eye of Ester Helenius

The Finnish painter and graphic artist Ester Helenius (1875–1955) began her six-decade-long career in the 1890s, transporting, and transforming, 19th century esoteric practices well over to the 20th century. Her relatively scarce textual legacy (part of her bequest left to the Art Museum of Hämeenlinna) includes several fragmentary versions of a book manuscript entitled “Tales of the Sun King” (Swedish “Solkonungens sagor”; French “Les rois du Soleil”). One of the fragments is dated 1918 and explicitly marked as automatic writing (*automatisk*

skrift, écriture automatique). In this paper I will consider the interpretation of these textual passages, in conjunction with a set of drawings of Christ and other devout spirits which seem to be drawn in an “automatic” manner, as well as some of her more consistent thematic cycles (*Reges mundi, Genio, L'initiation*), in order to discuss and problematize early 20th century authorship strategies from the point view of gender and sexual orientation.

Jasmine Westerlund (Turun yliopisto, Kotimainen kirjallisuus)

Antroposofia ja taiteen mahdollisuus: Hilma af Klint ja Olly Donner

Tarkastelen esityksessäni kahta taiteilijaa, ruotsalaista kuvataiteilijaa Hilma af Klintiä (1862–1944) ja suomalaista kirjailijaa Olly Donneria (1881–1956). Molemmat taiteilijat olivat kiinnostuneita antroposofiasta ja ammensivat siitä taiteeseensa. Hilma af Klint kuvaa muistiinpanoissaan, kuinka hän maalasi useat teoksistaan henkioppaiden johdatuksessa – henkiset vaikutteet af Klintin taiteessa muuttuivat, kun hän tutustui myöhemmin Rudolf Steineriin ja antroposofiaan. Olly Donner taas aloitti kirjailijanuransa samoihin aikoihin, kun hän tutustui Steineriin, ja antroposofian pohjalta on mahdollista tulkita Donnerin varsin hämmäntäviä ja sadunomaisia teoksia. Pohdin esityksessäni sitä, mitä mahdollisuuksia ja ulottuvuuksia antroposofia tarjosi näille taiteilijoille aikana, jolloin toimiminen naisena taideinstituutiossa oli monin tavoin haastavaa.

RAJANYLITYKSET – UUSIEN IDEOIDEN MAHDOLLISUUS

Pj. Marjaana Niemi

Rajanylitysten avulla voidaan analysoida sitä teemojen monimuotoisuutta, minkä niin ihmisten kuin ideologioiden liike voi synnyttää. Rajanylityksillä on mahdollistettu niin uusien elinympäristöjen syntyä kuin aatteiden muodostumista kansainvälisiksi liikkeiksi. Tässä sessiossa käsittelemme rajojen ylitysten tuomia mahdollisuuksia 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Tarkastelun kohteena ovat pääasiassa konkreettisten maantieteellisten ja hallinnollisten rajojen ylitykset, mutta myös kuvitteelliset rajat aatteiden ja liikkeiden sisällä. Rajanylitykset mahdollistivat uusien oppien tai tilanteiden hyödyntämisen osana vuosisadan vaihteen usealla tasolla tapahtunutta modernisaatiokehitystä.

Pj: Marjaana Niemi

Professori

marjaana.niemi@uta.fi

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö / Historia, Tampereen yliopisto

Johanna Annola: Lainatut ideat - Suomi, Ruotsi ja keskustelu köyhäinhoidon valtiokontrollista 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa

Kun keskustellaan Suomen köyhäinhoidon kehityksestä 1800-luvun lopussa, on tapana mainita, että sekä Suomen köyhäinhoitolainsäädäntö että köyhäintalojärjestelmä noudattivat Ruotsin mallia. Vähemmälle huomiolle on jäänyt se seikka, että Suomessa perustettiin vuonna 1889 vaivashoidontarkastajan virka ensimmäisenä maana Pohjois-Euroopassa. Suomesta tuli köyhäinhoidon valtiokontrollin mallimaa, josta myös asiasta innostuneet ruotsalaiset piirit pyrkivät ottamaan oppia. Ruotsin kehitys oli kuitenkin hidasta: vaivashoidontarkastajan virka perustettiin siellä vasta vuonna 1919. Tässä esityksessä tarkastellaan kolmen ruotsalaisen köyhäinhoitomiehen yhteyksiä Suomen ensimmäiseen vaivashoidontarkastajaan, Gustaf Adolf Helsingiukseseen, 1880-luvulta 1910-luvulle. Miten ruotsalaiset hyödynsivät Suomesta saamiaan vaikutteita kotimaassaan, ja missä määrin Ruotsi oli valmis ottamaan vastaan ajatuksen köyhäinhoidon valtiokontrollista?

FT, tutkijatohtori

johanna.annola@uta.fi

050-3186058

Pinni B 3088, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö / Historia, 33014 Tampereen yliopisto

Riitta Mäkinen: Maatalousoppia Tanskasta ja miten Eelis-isäntä sitä käytti

Suomalaisten muistetaan hakeneen eri elämänalueille vaikutteita Ruotsista ja oppia Saksasta. Maataloudellisilla aloilla vuosisadan vaihteessa tärkein opintomatkojen kohde oli kuitenkin Tanska. Sen pienviljelyvaltainen maatalous organisaatioineen, meijerit, osuustoiminta ja kansanopistot olivat tutustumiskohteina jopa joukkomittaisesti. Esimerkiksi 1890-luvulla joukko naisia ja miehiä sai stipendejä suorittaakseen tietyn meijeri-koulutusohjelman tutustumisineen valituissa meijereissä, ja vuorineuvos William Ruth kustansi hyväntekeväisyysmielessä maalaisnuorukaisia harjoittelijoiksi tanskalaistiloille odottaen heistä esimerkkiviljelijöitä Suomeen. Lisäksi yksittäisiä opintomatkailijoita kiersi maata kuka hevosella, kuka polkupyörällä.– Miten Tanskan matkan vaikutus näkyi Ruthin stipendiaatin, maanviljelijä Eelis Kesälän elämässä ja vaikutuksessa kotipaikkakunnallaan Varsinais-Suomessa?

VTL [in spe], vapaa tutkija

riitta.makinen@utu.fi (31.12.asti)

040-5017710

Hilja Toivio: Suomalaiset hevosalan vaikuttajat ulkomailla 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa

Euroopassa levisi 1800-luvun jälkipuolella kansainvälinen kotieläinjalostusliike. Puhtaan rodun jalostusteorian keskeiset käsitteet olivat rotu ja sitä määrittävä jalostuseläinten rekisteri eli kantakirja. Kotieläimistä hevonen oli ollut tämän teorian kehityksen kärjessä. Liike levisi yli valtiollisten rajojen ja laajeni alkuperäisestä urheiluhevosjalostuksesta koskemaan tavallisia käyttöeläimiä. Kyse oli laajasta eläinjalostuksen murroksesta, joka kosketti vähitellen kaikkia kotieläinlajeja. Tässä esitelmässä tarkastellaan hevosalan

keskeisten suomalaisvaikuttajien yhteyksiä ulkomaille – etenkin eläinlääkärin ja agronomin tutkinnon suorittamista ulkomaisissa korkeakouluissa sekä senaatin rahoittamia opintomatkoja – 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Niiden kautta kotieläinjalostuksen uudet teoriat siirtyivät osaksi suomalaista hevosjalostusta. Suomi oli yksi niistä maista, joka laajensi kansainvälisen jalostusliikkeen koskemaan alkuperäisiä maatiaiseläimiä.

FM, tohtoriopiskelija

hilja.toivio@uta.fi

050-5931832

Pinni B 3103, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö / Historia, 33014 Tampereen yliopisto

Mirja Mäntylä: Suurtilanomistajat tontinvuokraajina kaupungin rajojen läheisyydessä

Kun kaupunkeja perustettiin, niiden fyysinen alue jäi suhteellisen pieneksi. Teollistumisen myötä kaupunkien väestö alkoi voimakkaasti kasvaa 1800-luvulla, jolloin kaikille uusille tulokkaille ei löytynyt asuntoa kaupungin rajojen sisäpuolelta. Tämä synnytti tilauksen esikaupunkialueiden syntymiselle kaupungin rajojen ulkopuolelle. Ympäristön tilanomistajat, jotka usein kaupunkien ympärillä olivat suurtilojen omistajia, alkoivat vuokrata tontteja halukkaille. Urbanisaatio antoi täten uusia mahdollisuuksia kaupungin ympäristön tilanomistajille sekä tontteja vuokranneille ihmisille. Nämä esikaupunkialueet olivat tiiviissä vuorovaikutuksessa kaupungin kanssa ja niiden olemassaolo hyödytti monin tavoin kaupunkia. Tarkastelen tässä esityksessä kartanonomistajien Tampereen lähistölle 1900-luvun vaihteessa toteuttamia edistyksellisiä asuntoaluesuunnitelmia sekä alueiden vuorovaikutusta kaupungin kanssa.

FM, tohtoriopiskelija

mirja.mantyla@uta.fi

050 533 6221

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö / Historia, Tampereen yliopisto

Travelling Texts: Women Writers in the Long 19th Century Europe

Chair: Viola Parente-Capková

The session comprises contributions by scholars working in the HERA financed Collaborative Research Project "Travelling Texts, 1790-1914 (TTT): The Transnational Reception of Women's Writing at the Fringes of Europe (Finland, the Netherlands, Norway, Slovenia, Spain)". The project (2013-2016) studies the role of women's writing in the transnational literary field during the long 19th century. It explores in terms of gender cultural encounters

through reading and writing that contributed to shaping modern cultural imaginaries in Europe, working with reception data from large-scale sources (library and booksellers' catalogues, the periodical press) and forming the basis for the study of women's participation in this process. The session papers present examples of research carried out within the TTT: the phenomenon of the "international women author" and the reasons for accepting or "refusing" foreign women's writing in the Netherlands; a comparison of the Dutch and British critical reactions to the work of Marie Louise de la Ramée, also known as "Ouida"; the ways in which the genre of the literature for girls by women found its way to Finland; and the presence of the Scandinavian women writers in the Cygnaeus Collection (a part of the "Old Collection" of the Turku City Library) within the context of reception of Scandinavian women writers in the Finnish fin de siècle press.

Suzan van Dijk

Huygens ING, The Hague

Foreign women authors in 19th-century Netherlands

In this contribution, which I might plan as an introduction to the HERA *Travelling Texts* session in this conference, I would like to comment on the phenomenon of "the international woman author" entering the Netherlands during the course of this century. In spite of there being only a small, but growing, number of Dutch female writers from the 17th century onwards, female authorship was very much felt and described, by critics (most of them obviously male), as belonging to foreign countries, and potentially dangerous to "our Dutchwomen".

I will avoid focusing on individuals but try grouping these writing women according to national belonging, and describe the *evolution* of the foreign female writing presence and the way in which it was appreciated differently as time progressed. Focus will be on relatively successful authors (of whom we have found – up until now – at least 20 Dutch reception documents: review articles, translations, prefaces to translations...). This evolution will be described by comparing the three periods: the beginning, middle and end of the 19th century.

Provisionally we can say that English authors are clearly dominating, while French authors who were quite present in the eighteenth and early nineteenth centuries are starting to disappear. Further details for describing this evolution will be found in the reception documents where attention is given to the personalities of the authors, the "usefulness" of their works, the supposed "femininity" of certain genres, their reputation in countries other than in the Netherlands, etc. This kind of information has been included in the *WomenWriters* database created for this collective research into the position of women writers in history. The global question to be addressed will be the following: were the reasons for accepting or "refusing" foreign women's writing found in:

- the country of origin of the authors?
- the reputation of the authors?

- certain elements within the work itself?
- “recommendation” by the person of the translator?

Francesca Scott

“An exaggerated type of many lives”: Critical reactions to the lives and bodies of Ouida’s women

The current objective of my research is to consider the ways in which women writers were considering the physicality of female subjects—the lives of women, and specifically their health and bodily processes. Its ability to collapse or transcend conventional boundaries is particularly interesting; the difficulty of the “delicate” subject matter—women’s bodies, their reproductive health, childbirth and pregnancy—jars with the fact that these are crucial and unavoidable aspects of women’s lives that must be considered, even if by so doing they undermine patriarchal standards. As a result, it is possible to see a large number of women writers, including those who have been labelled “conventional” or “feminine” or even “antifeminist”, addressing or attempting to negotiate such difficult subjects. It seems as if depicting this physicality, these female biological circumstances, is an essential ingredient of realism when it comes to portraying female life, and thus, even to overlook or ignore them is to be conspicuous. How the public reacted—or did not react—to these “messages” about women’s health (reproductive or otherwise), when they clearly had the potential to undermine patriarchal standards, is also revealing. How these reactions differed between men and women and in between countries is likewise intriguing, particularly if we consider the ways in which patriarchal standards differed from one country to another.

In this paper I will consider the writer Marie Louise de la Ramée, also known as “Ouida”, who was received (translated, commented upon, reviewed, etc.) widely in Europe, and in particular in the five countries covered by the HERA Travelling Texts project. Four novels, encompassing a variety of these female messages about women’s health, including miscarriage, premature birth, infant death, maternal mortality, self-starvation, madness and fear of childbirth, will be explored: *Maremma* (1881), *Moths* (1880), *Folle-Farine* (1871) and *Princess Napraxine* (1884). The Dutch and British reaction to these texts, focusing specifically on the reaction to these “moments”, characters, situations, and even the writer herself—or indeed the lack of a reaction— will be compared, while the wider European reaction will also be considered. I will argue that Ouida can perhaps be seen to provide a snapshot of the way in which the themes around women’s (reproductive) health, regardless of whether they are used deliberately or not, have the potential to transcend a number of boundaries: religious, gendered, political or national.

Päivi Lappalainen

Department of Finnish Literature
University of Turku
pailappa@utu.fi

How the literature for girls found its way to Finland

In my paper, I will trace the ways in which the literature for girls came to Finland. My main sources are the reviews and the advertisements of the book sellers in the Finnish newspapers and journals in the 19th century and in the beginning of the 20th century. As there were only few reviews (and many of them short ones) until the end of the 19th century, the advertisements are important source material. All the newspapers are digitalized in the Finnish Historical Newspaper Library. The study is a subproject in the Collaborative HERA Research Project *Travelling Texts, 1790-1914: The Transnational Reception of Women's Writing at the Fringes of Europe (Finland, the Netherlands, Norway, Slovenia, Spain)*.

In the 19th century, one can find a specific genre angled towards young female audience written mostly by women writers. The historical background of the girls' literature is the conduct books for girls which were published in France, England and Germany in 17th, 18th and 19th centuries. The genre itself was grounded in the mid-19th century although one can say that Fanny Burney with her *Evelina, or, A Young Lady's Entrance into the World* published in 1778 was a foremother to the later authors and Burney had a decisive influence on the girls' story.

In Finland, *I utvecklingstid* (1889) published by Toini Topelius under the pseudonym Tea was one of the first Finnish stories for girls but Finnish girls could read this type of books already earlier in Swedish translations. The first Finnish translation of a classic story for girls was Louisa May Alcott's *An Old Fashioned Girl* (1869). The book was translated twice in two successive years with two different names: *Nuorta väkeä* (1889) and *Tytöistä parhain* (1890).

Compared to the Finnish reception of Alcott's book, the Swedish one was rapid: the book was translated in Swedish as early as in 1870, only a year after it came out in the United States, and a year earlier than the translation of Alcott's most famous story for girls, *Little Women* (1868), was published. An advertisement in Åbo Underrättelser in 1870 shows that the Swedish translation of *An Old Fashioned Girl* was available in the Finnish bookshops already in the same year when it came out in Sweden. The Swedish translation of *Little Women* with the title of *Unga kvinnor eller Margret, Hanna, Betty och Amy* was published in 1871 and a year later it was found in many Finnish book shops.

Alcott's books are only one example of the reception, but in conclusion, the Swedish translations were an important channel by which the literature for girls found its way to Finland. Especially the literature in English written by women was available in the Finnish bookshops thanks to the Swedish translations. But the English editions of English and American books were advertised also in the Finnish newspapers and hence sold in the bookshops because of Tauchnitz Editions – books published in English by the German publisher Bernhard Tauchnitz.

Viola Parente-Čapková

University of Turku; School of History, Culture and Arts Studies, Finnish Literature
viocap@utu.fi

Scandinavian Women Writers in the Finnish Reception at the Turn of the 19th and the 20th Century

This study is being carried out within the Collaborative Research Project TTT – *Travelling Texts, 1790-1914: The Transnational Reception of Women's Writing at the Fringes of Europe (Finland, the Netherlands, Norway, Slovenia, Spain)*, financed by the HERA. It works with the Cygnaeus Collection of the "Old Collection" of the Turku City Library, one of the Associated Partners of the TTT Project. The section "Skönlitteratur" (= fiction/*belles-lettres*) of the Cygnaeus Collection (donated to the Turku City Library after Gustav Cygnaeus's death), comprises a large number of works by women authors. The largest amount of the works by women is to be found in the subsection "Skandinavisk skönlitteratur" ("Scandinavian Fiction"). It comprises writings by authors from Nordic countries including some by Swedish language writers of Finland, whose reception within Finland I have called "inner reception". Indeed, not all of Finland's Swedish language authors are included in "Scandinavian Fiction" subsection, some are filed in the subsection "Inhemsk litteratur", i. e. Finland's Literature.

My research on the Cygnaeus Collection as a part of the Turku City Library Old Collection has shown that there are to be found many works by women whom we would call feminists today, i. e. women interested in women's cause or women's question, be it emancipation in a general sense, sexual freedom, or other forms of "radicalism". The works by women present in the Scandinavian Fiction section of the Collection are, however, most varied: there are texts by famous writers and less or much less known ones, from canonized writers to actresses, travellers and princesses – among others: Victoria Benedictsson, Ahlfild Agrell, Mathilde Malling /Stella Kleve, Anne Charlotte Leffler, Nathalie Larsen, Elsa Lindberg-Dovlette and Mary Karadja. Some of them are women with transnational background as Laura Marholm Hansen and Sonya Kovalevsky.

In my presentation, I want to discuss the Scandinavian woman authors present in the section of Scandinavian Fiction of the Cygnaeus Collection within the context of reception of Scandinavian women writers in the Finnish *fin de siècle* press. I intend to pay attention especially to what we can call a feminist emphasis in these women's work and the way this emphasis was reacted to.

Queer readings, time and history

Chair: Rita Paqvalén

In this panel, we are looking at turn-of-the-century literature in Finland and in Sweden from a queer perspective. The session is chaired by PhD Rita Paqvalén and consists of two papers, given by Associate professor Claudia Lindén, Södertörn university, and PhD Elsi Hyttinen, University of Turku, and a roundtable between the three participants. Languages of the panel are Swedish and English.

To ask queer questions from literature written well before our times is not about anachronistically superimposing our late modern concepts on material radically outside their reach. If queer can be understood, following Lee Edelman, as "[T]he excess of something always unassimilable that troubles

the relentlessly totalizing impulse informing normativity,” then paying attention to different configurations of this disruptive force in older literary works means affirming a different version of history than the canonized one. Understood this way, the queer approach does not equal tracing the literary representations of any particular subculture or identity, rather, the scholars in the panel claim that the past is myriad things in motion with no telos, and history always a forcing of order on that multiplicity afterwards. Literature can, of course, be made to testify on behalf of the trans-historical normalcy of our contemporary normal. However, claiming that the heteronormativity of the past is a given and any challenges to it are chronologically later and belong to a radically different place in time is, from a queer perspective, somewhat naive and politically suspect.

Claudia Lindén is associate professor of comparative literature at Södertörn University. Her area of research is gender theory, history of feminism, 19th century literature and Gothic literature. She got her PhD in 2002: *Om kärlek. Litteratur, sexualitet och politik hos Ellen Key*, Symposium. She has written on Karen Blixen/Isak Dinesen gothic from a queer perspective, edited two books on Anne Charlotte Leffler. She is presently working on time and the writing on the history of feminism within the multidisciplinary project Time, Memory and Representation, funded by Riksbankens Jubileumsfond.

Elsi Hyttinen is researcher and a part-time teacher of Finnish literature at the University of Turku. Her main fields of interest are early 20th century working-class literature, the 1910s and 1970s in Finnish literature, queer and feminist theory, and archival research. She got her PhD in 2012: *Kovaa työtä ja kohtalon oikkuja. Elvira Willmanin kamppailu työläiskirjallisuuden tekijyydestä vuosisadanvaihteen Suomessa*. She is currently reading through all prose fiction published in Finland in 1910s. At the moment she is interested in all configurations of the queer she comes across: not just sexually inverted characters, but all kinds of traces of a sexualized outside the normal both needs and denies.

Rita Paqvalén is currently the Executive Director of Culture for All Service. Her main fields of interest are early 20th Swedish literature, Scandinavian women’s literature, transnational/cultural literature in Finland and Sweden, and feminist/queer/postcolonial theory. She got her PhD in 2007: *Kampen om eros. Om kön och kärlek i Pahlensviten*. She has edited several books on women’s literature, queer theory, contemporary theatre and women’s cultural history, f.ex. *Queera läsningar. Litteraturvetenskap möter queerteori* (2012, eds. Kivilaakso, Lönnngren & Paqvalén) and *Kvinnornas Helsingfors. En kulturhistorisk guide* (2010, eds. Biström, Paqvalén & Rask). At the moment she is interested in the borders of contemporary Scandinavian publishing field.